

ASKERİ CEZA YARGISINDA KOMUTANIN YETKİSİ VE YARGILAMAYA ETKİSİ

*(The Power Of Commander In The Military Criminal Justice System
And Its Effect On Adjudication In This System)*

Dr. Ufuk YEŞİL¹

ÖZ

Ülkelerin varlıklarını devam ettirebilmeleri adına ordulara, ordu içerisinde disiplin ve düzenin devamı adına da askeri mahkemelere ihtiyaçları vardır. Hatta ülkemiz gibi büyük ordulara sahip ülkeler açısından bu durum bir zorunluluktur. Bu nokta önem arz eden husus askeri mahkemelerin gerekliliğinden öte, askeri yargı sisteminin bağımsız, tarafsız ve bu bağlamda evrensel hukuk ilkelerine göre yargılama faaliyeti yerine getirip getirmediğidir. Çalışmada, Türk askeri ceza yargı sistemi, görev alanı, işleyişi ve yargılama açısından sorun teşkil edebileceği düşünülen komutan ve askeri kurum amirine tanınan yetkiler ve bu yetkilerin yargılamaya olan etkileri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Askeri Yargı, Askeri Mahkeme, Askeri Görev, Askeri Hizmet, Komutan.

ASBTRACT

Countries need armies in order to sustain their existence and military courts for the continuation of discipline and order within the army. This situation is an obligation for countries having big armies, such as our country. The point having importance here is whether military justice system adjudicates independently, impartially and in accordance with the principles of universal legal principles, beyond the necessity of military courts. In this study, Turkish military criminal justice system, its field of duty, functioning, the powers granted to commander and chief of military body deemed to constitute a problem in terms of adjudication and the effects of these powers on adjudication will be elaborated.

Keywords: Military Justice, Military Court, Military Duty, Military Service, Commander.

1 Hakim, Uyuşmazlık Mahkemesi Genel Sekreteri, ufukyesil333@gmail.com

GİRİŞ

Ülkemizde, genel ceza yargısının yanında, maddi ceza hukuku ve yargılama hukukundan oluşan ayrı bir askeri ceza yargısı da bulunmaktadır. Askeri Ceza Yargısının varlığı ve gerekliliği temelde silahlı kuvvetlerin varlığı ile açıklanmaktadır. Devletin varlığını koruması için orduya ve millî savunmanın düzenlenmesine duyduğu ihtiyaç, buna bağlı olarak sadece hiyerarşinin önem kazandığı bir hukuk düzeninin kurulmasını değil, aynı zamanda bu düzenin ihlali halinde askeri disiplin ve nizamın yeniden ve süratle tesisini zorunlu kılar. Bu noktada, ayrı bir yargı düzeni olarak askeri ceza yargısının öngörülmesi, temelde adalet ve askeri disiplini birbirine feda etmeksizin bağdaştırma fikrinden kaynaklanmaktadır².

Askeri ceza yargısının ve askeri mahkemelerin varlığını açıklama hususunda yukarıda belirtilenden başka, bizzat düzenli orduların teşkili ve mevcudiyetinin ortaya çıkardığı durumlar, her yerde genel mahkeme bulunmaması, savaş zamanında sivil mahkemelerinin çalışamaz hale gelmesi, askeri hizmet ve görevlere ilişkin ayrı askeri suç kategorisinin bulunması, askerliğe özgü kurallardan dolayı uyumsuzlukların kendi alanında ve bunu bilen mensuplarca değerlendirilebileceği düşüncesi gibi gerekçelerde etkili olmuştur³.

Bugün için orduların büyüklüğü, karmaşıklığı, hiyerarşinin katılığı, askeri disiplin ve itaatin ön planda olması gibi hususlar dikkate alındığında bir askeri ceza yargısının bulunması gerekli ve olağan görülmektedir. Askeri hizmetin gereklerine uygun ve bununla sınırlı bir askeri ceza yargısı anlayışına karşı çıkmak için yeterli sebep bulunmamaktadır. Bu konudaki tartışmalar daha ziyade, askeri ceza yargısının görev alanına, ayrı bir yargılama usul kanununun varlığına ve muhakemenin adil yargılama ilkeleri ile uyuşup uyuşmadığına ilişkindir⁴.

2 ERMAN Sahir, *Askeri Ceza Hukuku*, Üçdal Yayınevi, İstanbul, 1983, s.1, (“*Askeri Ceza*”); ERMAN Sahir, “Askeri Yargı”, *Askeri Adalet Dergisi*, S.89, Ankara, 1994, s.45, (“*Yargı*”); YEŞİL Ufuk, *Türk Yargı Sisteminde Görev ve Hüküm Uyuşmazlıklarının Çözüm Usulü*, Uyuşmazlık Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2016, s.33; YAYLA Mehmet, “İnsan Hakları Perspektifinden Avrupa’da Askeri Yargı Sistemlerinin Gelişimi”, *Askerî Yargıtayın 100’üncü Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu*, Ankara, 2014, s.49-50; GILISEN John, “Askeri Hukukun Bugünkü Evrimi üzerine Genel Bildiri I”, *Yargıtay Dergisi*, C.8, Ankara, 1982, s.16; TAŞKIN Mustafa, “Fransa’da Askeri Yargı”, *TBB Dergisi*, S.84, Ankara, 2009, s. 121.

3 NUHOĞLU Ayşe, “Askeri Yargının Görev Alanı ve Askeri Yargı İçindeki Yeri”, *Askerî Yargıtayın 100’üncü Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu*, Ankara, 2014, s.27; ERMAN, *Askeri Ceza*, s.306; CENTEL Nur, “Adil Yargılanma Hakkı ve Askeri Yargı”, *Askerî Yargıtay’ın 89’uncu Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu*, Ankara, 2003, s.28; Aksi Yöndeki Görüş İçin, KUNTER Nurullah/YENİSEY Feridun, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, C.II, Kazancı Yayınları, İstanbul, 2003, s.148; YAYLA, s.50.

4 DURU Aslan, *Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Askeri Yargı ve Askeri Hâkimlerin Statüsü*, Bolu, 2005, s.2, Yayınlanmamış YL Tezi; NUHOĞLU, s.28.

I. TÜRKİYE'DE ASKERİ CEZA YARGISININ TARİHİ GELİŞİMİ

A. Cumhuriyet Öncesi Dönemi

Hükümdarın mutlak yetkisine rağmen Osmanlı İmparatorluğunda başlangıçtan itibaren askerlere ilişkin davaları önceleri kadı asker çözümlerine, yeniçeriliğin kurulup gelişmesiyle bu yetki 1297 tarihli Kanunname-i Yeniçeriyan ile kendi amirlerine verilmiştir⁵. Yeniçeri ocağının kaldırılıp yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin kurulmasından sonra yeni ordunun adli organı 1253 tarihli Kanunname-i Ceza-i Askeriye ile düzenlenmiştir. Bu Kanun ülkemizde ceza muhakemesi usulünün düzenlendiği ilk kanundur. Bu kanunla, genel ve askeri yargı ayrımı benimsenmiş ve iki tür askeri mahkeme öngörülmüştür. Bunlar "*Divan-ı Harbi Daimi*" ve "*Divan-ı Harbi Mahsus*" tur. Ayrıca bu mahkemelerin kararlarını denetleyen "*Divan-ı Tecessüsler*" adı verilen birimler oluşturulmuştur. Ayrıca bu Kanunla suçların kanuniliği, duruşmanın aleniliği, müdafî bulundurma, kanun yollarına başvurma hakkı gibi sanıklık teminatları getirilmiştir⁶. Bu Kanunu yürürlükten kaldıran 1286 tarihli Askeri Ceza Kanunname-i Hümayun'da sözü edilen usulü teminatlara yer verilmemiştir. Meşrutiyet döneminde 6.4.1914 tarih ve 233 sayılı Divan-ı Temyiz-i Askeriye'nin Teşkilat ve Vezaifi Hakkında Kanun-u Muvakkat ile kurulan Divan-ı Temyiz-i Askeriye'de ilk kez yargı merciine hukukçular atanmıştır⁷.

B. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet Döneminde Fransız Usul Kanunu ile Alman Askeri Yargılama Usulü Kanunu kaynak alınarak 22.5.1930 tarih ve 1631 sayılı Askeri Muhakeme Usulü Kanunu yürürlüğe sokulmak suretiyle yargı teşkilatı ve usulü yeniden düzenlenmiştir. Bu Kanunla, Divan-ı Harpler kaldırılırken Alay ve daha üst seviyedeki birliklerde yargılananın rütbesine göre yetkisi kademeli bir şekilde artarak genişleyen askeri mahkemeler kurulmuştur⁸. Kanunda aleni yargılama, müdafiden yararlanma, kanun yolları-

5 AKKUŞ Mehmet Erkan, *Adil Yargılanma Bakımından Askeri Ceza Yargısı*, Yayınlanmamış YL Tezi, Ankara, 2015, s.614; ERMAN Sahir, *Askeri Ceza Hukuku-Umumi Kısım ve Usul*, İstanbul, 1982, s.14, ("*Umumi*"); AKMANER İ. Fevzi, "Türkiye'de Askeri Kazanın Tarihçesi ve Tekâmülü", *Askeri Adalet Mecmuası*, Y.3, S.10, Ankara, 1957, s.643.

6 ALP Erhan, *Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Askeri Ceza Yargısı: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Yayınlanmamış YL Tezi, Isparta, 2013, s.6 vd.; DURU, s.9.

7 LİMAN Ahmet Zeki, "Bireysel Başvuru Kapsamında Askeri Ceza Yargısı Sempozyumu Açılış Konuşması", *Askeri Yargıtayın 102. Kuruluş Yıldönümü ve Onur Günü*, Ankara, 2016, s.1; ALTINORDU Fazıl, "Askeri Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Mahkemelerin İşleyişi İle İlgili Yapılan Değişikliklerin Yargı Bağımsızlığı Açısından Değerlendirilmesi", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S.2, Ankara, 2014, s.253-254; ÇÖREZ Özgür, *Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Askeri Yargı (Ceza) Sistemi*, Yayınlanmamış YL Tezi, İzmir, 2007, s.15; ERTÜRK Recai, "Mukayeseli Hukukta Askeri Yargı Teşkilatı, Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Askeri Hâkimlerin Statüsü", *Askeri Adalet Dergisi*, Y.32, S.120, Ankara, 2004, s.60; ALP, s.7; DURU, s.9; AKKUŞ, s.62.

8 POLATER Yusuf Ziya, "Askeri Yargıda Savcılık Kurumu ve Askeri Savcılarının Bağımsızlığı",

na müracaat hakkı gibi usulü teminatlar yer almıştır. Ancak, soruşturma emri verilmesinden tutuklamaya, bilirkişi ve tanık çağrılmasından müdafî reddine kadar birçok yetkiye sahip “Adli Amirlik” müessesesini de ihtiva etmiştir⁹.

1921 ve 1924 Anayasalarında yer almayan Askeri Ceza Yargısı, 1961 Anayasasının 138 inci maddesinde düzenlenmekle Anayasal bir kurum halini almıştır¹⁰. Bu Anayasanın 138 inci maddesinde, askeri yargının askeri mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütüleceği, bu mahkemelerin asker kişilerin askeri olan suçlarıyla, bunların asker kişilerin aleyhine veya askeri mahalde yahut askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli olduğu, asker olmayan kişilerin ancak özel kanunlarda belirtilen suçlardan dolayı yargılanabileceği, üyelerinin çoğunluğunun hâkimlik niteliğine sahip olması gerektiği, askeri yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askeri hâkimlerin özlük işleri, askeri savcılık yapan askeri hâkimlerin refakatinde buldukları komutanlarla ilişkileri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre Kanunla düzenleneceği kayıt altına alınmıştır. Böylece askeri mahkemelerde ilk kez üye çoğunluğunun hukukçu olması sağlanmıştır. Ayrıca, disiplin mahkemeleri hukuk sistemimize dâhil edilmiş ve 141. maddeyle de Askeri Yargıtay Yüksek yargı organı olarak kabul edilmiştir¹¹. 138. maddeye 15.3.1973 tarihli ve 1699 sayılı Kanun’la savaş halinde, üye çoğunluğunun hâkimlik niteliğine sahip olması şartının aranmayacağına dair bir ibare eklenmiş ise de, Anayasa Mahkemesi bu hükmü iptal etmiştir¹².

1961 Anayasası döneminde, 25.10.1963 tarihli ve 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu (ASMYUK) kabul edilerek 1631 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Bir iktibas yasası olmayan ve nispeten çağdaş hukuk kurallarına yer veren 353 sayılı Kanunla ilk soruşturma safhası kaldırılmış, askeri savcılık teşkilatı kurularak adli amirin yetkilerinin büyük çoğunluğu askeri savcılara verilmiştir. Bilahare, 16.6.1964 tarihli ve 477 sayılı Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Yargılama

Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S.6, Ankara, 2015, s.440; AKKUŞ, s.62; TAŞKIN, s.121-122.

9 KÖPRÜ Orhan, “Mukayeseli Hukukta Askeri Yargı”, **Askeri Adalet Dergisi**, Y.23, S.93, Ankara, 1995, s.15-19; ÇÖREZ, s.15; ERMAN, *Askeri Ceza*, s.312.

10 AKMANER, s.4; DURU, s.10; ÇÖREZ, s.16.

11 DURU, s.10; ÇÖREZ, s.16; AKKUŞ, s.64; KÖPRÜ, s.8; ERMAN, *Askeri Ceza*, s.323.

12 “...Hâkimlik mesleği, bilgi ve tecrübeyi, liyakat ve ehliyeti gerektirdiğinden bu niteliklerden yoksun bulunan ve üstelik hâkimlik güvencesine sahip olmayan görevlilerden kurulu yargı yerlerinin doğru ve hiçbir etki altında kalmadan karar verebilecekleri kuşkuludur” Anayasa Mahkemesinin 15.5.1975 T, 1973/19 E. ve 1975/87 K. sayılı kararı. (Çalışmada yer alan Anayasa Mahkemesi kararları <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/kararlar/kbb.html>. adresinden alınmıştır ve daha sonraki alıntılarda ayrıca kaynak belirtilmeyecektir.)

Usulü ve Disiplin Suç ve Cezaları Hakkında Kanun Kabul (DMK) edilmiştir. Bu dönemde ayrıca 26.10.1963 tarihinde yürürlüğe giren 357 sayılı Askeri Hâkim ve Savcılar Kanunu ile askeri hâkim ve savcılarının statüleri düzenlenmiştir¹³.

1982 Anayasasınının 145. maddesinde de, Askeri Ceza Yargısı, 1961 Anayasasınının 138. maddesine benzer bir şekilde düzenlenmiş olmakla birlikte üye çoğunluğunun hâkimlik niteliğine sahip olanların teşkil edeceğine ilişkin hükme yer verilmemiştir. Bu durum, mahkemelerin bağımsızlığı ilkesinin ihlal edilme ihtimali bulunduğundan doktrinde eleştirilmiştir¹⁴.

II. ASKERİ CEZA YARGISININ TÜRK CEZA YARGI SİSTEMİNDEKİ YERİ VE ANAYASAL KONUMU

Askeri ceza yargısı, 1961 Anayasasında olduğu gibi 1982 Anayasasında da adli ve idari yargı yanında ayrı bir yargı düzeni şeklinde yer almıştır. Bu durum özellikle yargılama birliği ilkesi açısından tartışılmaktadır. Ayrı bir askeri ceza yargı düzenininin yargılama birliğini zedelemeyeceğini savunanlar, ayırımın zorunluluktan ve ülke gerçeklerinden kaynaklandığını, ihtisaslaşmaya verilen önemin ayırımı zorunlu kıldığını ileri sürmektedirler¹⁵. Aksi yöndeki görüş ise, bazı kriterlerden hareketle, ayrı bir askeri ceza yargı düzenininin yargılama birliği ilkesini ihlal edeceğini savunmaktadır. Bu görüşe göre, bu ayırım tabii hâkim ilkesi, farklı içtihatların birleştirilmesinde imkânsızlık ve mahkemelerin bağımsızlığı ölçütleri bakımından yargılama birliği ilkesiyle bağdaşmamaktadır¹⁶.

Belirtmek gerekir ki, ayrı bir askeri ceza yargı düzenininin varlığına ilişkin ilk sakıncanın ayrıntılı düzenlemelerle bertaraf edilmesi mümkündür. Bunun gibi nadiren ortaya çıkabilecek içtihat farklılığı da, gerekirse bu hususta genel ceza yargısına uyulacağı yolunda yapılacak bir düzenleme ile önlenebilir. Esasen bu hususun yargı birliğine doğrudan zarar verdiği de söylenemez¹⁷. Ne var ki, aynı şeyi mahkemelerin bağımsızlığı açısından

13 ALP, s.8 vd.; AKKUŞ, s.65; ÇÖREZ, s.16; ERTÜRK, s.61; DURU, s.10.

14 AKKUŞ, s.71; ERMAN, *Askeri Ceza*, s. 325; KÖPRÜ, s.161; ERTÜRK, s.61.

15 ÖZEN Muharrem, "Askerî Hâkimlerin Bağımsızlık ve Tarafsızlık Teminatlarına Eleştirel Bir Bakış", *Askerî Yargıtayın 100'üncü Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu*, Ankara, 2014, s.185; AYHAN Önder, "2000 Yılında Yargı ve Askerî Yargı Oturumu", *Askerî Yargıtay'ın 85.Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu*, Ankara, 1999, s.6; TAŞKIN, s.121; ALP, s.16; LİMAN, s.3.

16 GEDİK Hüseyin, *Adil Yargılanma Hakkı Bakımından Türkiye'de Askerî Mahkemelerin Durumu ve Geleceği: Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Bir İnceleme*, Yayınlanmamış YL Tezi, Ankara, 2010, s.101 vd.; ÖZTÜRK Bahri/ERDEM M. Ruhan, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara, 2006, s.853; KARDAŞ Ümit, *Hâkim Bağımsızlığı Açısından Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yetkileri*, İstanbul, 1992, s.79; NUHOĞLU, s.26-27.

17 "Türkiye'deki gibi farklı yargı alanlarındaki mahkemelerin ve birden fazla yüksek mahkemenin yasaları aynı anda ve paralel olarak yorumlamasının gerektiği bir yargı sisteminde hukukta

söylemek mümkün değildir. Günümüzde yargılama birliğinin sağlanmasındaki amacın yargı yetkisini kullanan mahkemelerin bağımsızlığını sağlamak olduğu kabul edilmektedir¹⁸. Bu noktada, asıl ve önemli olan husus, mahkemelerin sadece millet adına karar vermeleridir. Ancak, ayrı bir yargılamaya tabi olma yönündeki taleplerin daha çok belli bir gücü elinde tutanlardan geleceği de göz ardı edilmemelidir. Askeri yargıdaki askeri hâkimlerin otorite ve itaat kriterleri etkisinde kalma olasılığı, askeri hâkimlerin cübbeli de olsa subay üniforması içinde görev yapmaları, katı bir hiyerarşi içinde bulunmaları, idarece atanmaları, idarece denetlemeleri, meslekteki yükselmelerinde idari sicilin etkili olması askeri yargının bağımsızlığı üzerinde şüphelere neden olmaktadır. Adaletin tüm şüphelerden uzak bir şekilde yerine getirilmesi gereği, askeri yargının bağımsızlığını önemli bir sorun olarak ortaya çıkarmaktadır¹⁹.

AİHM'e göre, Türkiye'de askeri ceza yargısı, askeri hâkimlerin emir-komuta zincirinde yer alması, askeri disiplin ve hiyerarşiye tabi olması, atamalarının idari makamlar tarafından yapılması, haklarında komutanların sicil düzenleyebilmesi gibi sebeplerle mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı bakımından adil yargılanma hakkını ihlal etmektedir²⁰. Bu eleştirilere son verilebilmesi için askeri hâkimlerin statülerinin hâkimlik teminatına göre yeniden düzenlenmesi isabetli olacaktır. Yapılan düzenlemelerle sivil kişilerin askeri mahkemelerde yargılanmalarının önüne geçilmiş olması ve asker kişi kavramının kapsamının daraltılması olumlu yönde atılmış adımlardır²¹.

III. ASKERİ CEZA YARGISININ TEŞKİLAT YAPISI, GÖREVLERİ VE USUL KURALLARI

A. Genel Çerçeve

Askeri yargı organlarının kuruluş esasları ve işleyişine ilişkin genel kurallar Anayasa'da ve yasalarımızda düzenlenmiştir. Anayasamızın 145. maddesinde askeri yargı ile ilgili şu düzenleme getirilmiştir; *"Askeri yargı, askeri mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mah-*

tutarlılığın sağlanmasının zaman alabileceği ve bu nedenle çelişen içtihatların hukukun kesinliği ilkesini zedelemeyen hoş görülebileceği kanaatinde dir." Nejdet Şahin ve Perihan Şahin/Türkiye kararı, Başvuru No: 13279/05, Karar Tarihi: 20.10.2011, (Erişim) <http://www.inhak.adalet.gov.tr/hudoctr.html>, 01.02.2016; YEŞİL, s.343; NUHOĞLU, s.27.

18 KARAKAYA Alaattin, *Askeri Yargının Yargılama Birliği İlkesi ve Uluslararası Standartlar Açısından Değerlendirilmesi*, İstanbul, 2008, Yayınlanmamış YL Tezi, s.63 vd.

19 DEMİRAĞ Fahrettin, "AİHS Işığında Türk Askeri Yargı Sisteminin Sorun Alanları", *Askeri Yargıların 100'üncü Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu*, Ankara, 2014, s.140, ("*İşigimda*"); GEDİK, s.101; KARDAŞ, s.10; KARAKAYA, s.59.

20 AİHM'nin 28.10.1998 tarihli Çıraklar/Türkiye kararı, *Ankara Barosu Dergisi*, 1998/4, Ankara, 1998, s.122-135; AİHM'in İncal/Türkiye kararı; DEMİRAĞ, *İşigimda*, s.140; GEDİK, s.101-102.

21 GEDİK, s.99. vd.; LİMAN, s.10.

kemeler; asker kişiler tarafından işlenen askeri suçlar ile bunların asker kişiler aleyhine veya askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidir. Devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlara ait davalar her halde adliye mahkemelerinde görülür. Savaş hali haricinde, asker olmayan kişiler askeri mahkemelerde yargılanamaz. Askeri mahkemelerin savaş halinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili oldukları; kuruluşları ve gerektiğinde bu mahkemelerde adli yargı hâkim ve savcılarının görevlendirilmeleri kanunla düzenlenir. Askeri yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askeri hâkimlerin özlük işleri, askerî savcılık görevlerini yapan askeri hâkimlerin görevli buldukları komutanlıkla ilişkileri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.”

Anayasadaki bu düzenleme yanında, ASMYUK ile DMK yürürlükte-dir. Disiplin Mahkemelerince verilen hükümlere karşı kanun yolu (itiraz) merci bir üst disiplin mahkemesi (DMK. m.31) iken askeri mahkemeler tarafından verilen kararların son inceleme merci Askeri Yargıtay’dır (1982, AY. m.156)²².

B. Askeri Ceza Yargısı Teşkilat Yapısı

1. Askeri Mahkemeler

ASMYUK’un 1. maddesinde; *“Türk Milleti adına yargı yetkisini kullanacak askeri mahkemeler; kolordu, ordu ve kuvvet komutanlıkları ile Genelkurmay Başkanlığı nezdinde Milli Savunma Bakanlığınca kurulur. Kuvvet Komutanlıklarının yapacakları teklif veya Genelkurmay Başkanlığının, doğrudan doğruya göstereceği lüzum üzerine, diğer kıta komutanlıkları veya askeri kurum amirlikleri nezdinde de Milli Savunma Bakanlığınca askeri mahkeme kurulabilir ve aynı yolla kaldırılabilir.”* hükmü yer almıştır.

Görüldüğü gibi, Askeri Mahkemelerin kurulması ve kaldırılması konusunda tek yetkili makam Milli Savunma Bakanlığı’ (MSB) dır. MSB dışında başka bir makamın bu konuda bir yetkisi yoktur. Askeri Mahkemelerin kurulması ve kaldırılması işlemlerinin, yürütme organı olan bakanlığa bırakılmış olması tabii hâkim ilkesine aykırılık oluşturur. Çünkü tabii hâkim ilkesi, olaydan önce kanunla kurulmuş yargı yerlerinin bulunmasını ve yargılama esnasında da bir takım idari kararlar ile sanığın tabii hâkimden uzaklaştırılmamasını içermektedir. Yine ASMYUK’un 1/2. maddesinde düzenlenmiş olan, mahkemelerin, Kuvvet Komutanlarının ve Genel Kurmay Başkanının talebiyle kaldırılabilmesi ve de yargı çevresinin değiştirilebilmesi konuları da tabii hâkim ilkesiyle ilgili bir takım tereddütlerin doğmasına sebep olmaktadır²³. Zira bir yargılama devam ederken

22 ALTINORDU, s.253; YEŞİL, s.21.

23 ÇÖREZ, s.55; ALP, s.35.

idari bir makam olan bakanlık tarafından mahkemenin kaldırılmasına karar verilmesi halinde davaya bakacak mahkeme de idarenin tasarrufu ve isteği doğrultusunda değişecektir. Kuruluşu bu şekilde gerçekleşen askeri mahkemelerin ülkemizdeki toplam sayısı 28 dir²⁴.

ASMYUK'da 19.6.2010 tarihli ve 6000 Sayılı Yasa ile yapılan değişiklik sonucunda askeri mahkemelerde subay üye görevlendirilmesi uygulamasına son verilmiş ve ASMYUK'un 2. maddesinde askeri mahkemelerin üç askeri hâkimden oluşacağı düzenlenmiştir²⁵.

Bütün askeri mahkemelerin yapısı ve görevleri aynıdır. Ancak general ve amiralleri askeri mahkemelere tabi suçlarından dolayı yargılama yetkisi Genelkurmay Başkanlığı Askeri Mahkemesi'ne aittir. Askeri mahkemelerde askeri savcılık teşkilatı mevcut olup askeri hâkim sınıftan savcı ve yardımcılardan oluşur. Gerek mahkemenin, gerekse savcılığın ayrı kalem teşkilatları vardır²⁶.

Askeri hâkim ve savcılar; a) Hukuk fakültelerini bitiren muvazzaf subaylardan, b) Hukuk Fakültesinde askeri öğrenci olarak okutulanlardan ve c) Hukuk Fakültesi mezunu yedek subaylar arasından seçilir. İlk görev ve başlatma ve atama üçlü kararname ile yapılır ve Resmi Gazete'de yayımlanır²⁷.

Askeri hâkim ve savcılar hakkında kıdemli hâkimler ve birlik komutanları tarafından sicil verilmesi uygulamasına, AYİM Birinci Dairesi'nin, Anayasa Mahkemesi'ne başvuruları²⁸ ve Anayasa Mahkemesi'nin de iptal kararı ile son verilmiştir²⁹. Askeri hâkim ve savcılarının terfisinde diğer subaylardan farklı olarak Askeri Yargıtay'dan ve Askeri Adalet Müfettişlerinden aldıkları meslek sicilleri ile ilgili uygulama ise devam etmektedir. Askeri hâkimlerin, atanmaları, yükselmeleri ve diğer özlük hakları ile ilgili işlemler için yargı yolu açıktır³⁰.

Askeri hâkim ve savcılar, yer teminatına sahiptirler. Kural olarak 4 yıl-

24 KANGAL Zeynel T., *Askeri Ceza Hukuku*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2012, s.224; İNCEOĞLU Sibel, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, İstanbul, 2005, s.184; LİMAN, s.14; AKKUŞ, s.115.

25 Yasanın değişmeden önceki 2.3.4 ve 5. maddelerindeki düzenleme şu şekilde idi; "Askeri mahkemeler barış halinde iki askeri hâkim ve bir subay üyeden kuruludur (m.2). Subay üyenin en az yüzbaşı rütbesinde ve muharip sınıftan olup taksirli bir suçtan başka bir cürümlle mahkûm edilmemiş ve sanıktan kıdemsiz olmaması ve yargılama süreci içinde onun en yakın amiri olmaması gerekir (m.3). Subay üyelerin seçimi, her yılın aralık ayında teşkilatında askeri mahkeme kurulmuş komutan veya askeri kurum amiri tarafından birlik mensupları arasından bir yıl süreyle ve değiştirilmemek üzere yapılır."; YEŞİL, 21-22; ALP, s.36; AKKUŞ, s.86; ALTINORDU, s.266.

26 KANGAL, s.224.

27 DEMİRACI, *İşğında*, s.141.

28 AYİM Birinci Dairesi'nin, 2006/105 Esas, 2008/29 Esas ve 2008/32 Esas Sayılı başvuruları.

29 Anayasa Mahkemesinin 8.10.2009 T., 2006/105 E., 2009/142 K. sayılı kararı.

30 DEMİRACI, *İşğında*, s.142; ALP, s.58; GEDİK, s.109.

dan önce başka bir yere atanabilmeleri mümkün değildir. Ancak, coğrafi bölgeye göre bu süre azalabilir. Askeri hâkimler özlük hakları bakımından eşiti adli hâkimlerle aynı haklara, izin, istifa ve emeklilik konularında ise diğer subaylarla aynı haklara sahiptirler. Askeri mahkemelerde her üyenin bir oy hakkı bulunmaktadır. Oylamaya en kıdemsiz üyeden başlanır³¹.

2. Disiplin Mahkemeleri

Disiplin mahkemelerinin kuruluşu, yargılama usulü, görev ve yetkileri, bakacakları disiplin suçları ile bu suçlara ait cezalar DMK'da düzenlenmiştir. DMK'nin 1. maddesine göre Alay ve daha büyük birliklerde ve Genelkurmay Başkanlığının gerekli gördüğü diğer komutanlıklar ve eşiti kurum amirliklerine bağlı olarak kurulur³². Disiplin mahkemeleri, 31/01/2013 tarihli ve 6413 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanun'un³³ 45. maddesiyle değiştirilen DMK'nin 1. maddesi gereğince sadece savaş zamanlarında kurulup faaliyet gösterebileceklerdir³⁴.

Disiplin mahkemeleri birisi başkan üç subaydan oluşur. Astsubay, erbaş ve erlerin yargılanmalarında üyelerden biri astsubaylardan seçilir (DMK m.2). Bunlarda, kıtada veya bir askeri kurumda en az bir yıl hizmet etmiş olmak, taksirli suç dışında hüküm giymemiş olmak, sanığın astı bulunmamak, gerek heyette yer alanlar arasında, gerek bunlarla sanık arasında en yakın amirlik ilişkisi bulunmamak şartları aranır (DMK m.4). Mahkeme başkanının en az yüzbaşı rütbesinde olması gerekir. Başkan ve üyeler her yılın aralık ayında komutan/kurum amiri tarafından bir yıl için ve değiştirilmemek üzere belirlenir. Zorunluluk olmadıkça değiştirilmezler³⁵.

Disiplin Mahkemelerinde iddia makamında disiplin subayı adı verilen bir subay yer alır. O kıtada askeri hâkim sınıfından bir adli müşavir varsa disiplin subaylığını da o yapar. Yoksa diğer bir sınıf subayı görevlendirilir. Bu takdirde disiplin subayının en az bir yıl kıta hizmeti görmüş olması, taksirli suçlar hariç hüküm giymemiş olması ve teğmen-binbaşı rütbesinde bulunması gerekir.

Disiplin Mahkemeleri asker kişilerin bu kanunda yazılan disiplin suçlarına ait davalara bakmakla görevlidir. Disiplin Mahkemelerinde asker kişi olmayanların yargılanması mümkün değildir. Disiplin suçu işlenmesi halinde, disiplin amiri seçimlik bir yetkiye sahiptir. Disiplin amiri, faili

31 DURU, s.16; DEMİRAC, *Işığında*, s.144.

32 YEŞİL, s.22-23.

33 16/02/2013 tarihli ve 28561 sayılı Resmi Gazete.

34 DEMİRAC, *Işığında*, s.128-129.

35 DURU, s.20.

kendi yetkisine göre bizzat cezalandırabileceği gibi, yargılanmak üzere disiplin mahkemesine sevk edebilir. Bu husustaki yetkisi mutlak³⁶.

Disiplin Mahkemelerinde hazırlık soruşturması komutanın emriyle başlar. Hazırlık soruşturması sonunda dava açılıp açılmamasına komutan karar verir, mahkemeyi de komutan toplar.

Bu mahkemelerin kararlarına karşı temyiz yolu bulunmayıp, sanığın tefhimden veya tebliğden itibaren üç gün içinde bir üst disiplin mahkemesine itiraz hakkı bulunmaktadır (DMK m. 31). Disiplin mahkemelerince DMK'nin 52, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60 ve 61. maddeleri gereğince verilenler dışındaki cezalar ertelenemez. Kesinleşmiş hükümler kanuna aykırılık taşıyorsa Genelkurmay Başkanı, Millî Savunma Bakanından Askeri Yargıtay Başsavcısına yazılı emir vermesi için istemde bulunabilir (DMK m.40)³⁷.

Disiplin mahkemeleri, mahkeme kurulunun hukuk nosyonu ve hâkimlik teminatı bulunmayan kimselerden oluşması, temyiz yolunun bulunmaması, itirazların hâkimlerden oluşmayan üst disiplin mahkemesine yapılabilmesi, hazırlık soruşturmasının birlik komutanı ve kurum amirinin emrine bağlı olması, dava açılıp açılmamasına yine komutanın karar vermesi, mahkemenin komutanın emri ile toplanması gibi sebeplerle mahkeme vasfı taşıyıp taşımadığı noktasında eleştirilmektedir. Kaldı ki AİHM'de verdiği bir kararında, cezai nitelikte karar verecek makamın "bağımsız mahkeme" olması gerektiğini, ancak disiplin mahkemesi üyelerinin hâkimlik teminatına göre hareket eden kişiler olmayıp idareye bağlı kişiler olduğunu ve bu nedenle de disiplin mahkemesinin bağımsız kabul edilemeyeceğine karar vermişti³⁸. ERMAN' a göre, disiplin mahkemeleri yapıları gereği Anayasanın 145/4. maddesinde öngörülen bağımsızlık ilkesine aykırıdır³⁹. Esasen, teminatlı olmayan ve hâkim niteliği bulunmayan kimselerden kurulması, temyiz yolu olmaması, komutana bağlı bulunması gibi hususlar dikkate alındığında bir "disiplin kurulu" mahiyetindeki bu organın "mahkeme" kavramına dâhil edilmemesi gerekir⁴⁰.

Bu düşünceye uygun olarak ta 6413 sayılı Kanun ile disiplin hukukunda yapılan düzenlemeler kapsamında disiplin mahkemelerine in sadece savaş zamanlarında faaliyet göstereceği ve 477 sayılı Kanuna yapılan

36 YEŞİL, s.23.

37 ULUTAŞ Altan, "Askeri Yargıda Disiplin Mahkemeleri", *Eskişehir Barosu Dergisi*, S.9, Eskişehir, 2006, s.161-162; ÇÖREZ, s.22; ALP, s.66-67; YEŞİL, 23.

38 İrfan Bayrak/Türkiye Davası, Başvuru No: 39429/98, Karar Tarihi: 3 Mayıs 2007. (Erişim),[http://hudoc.echr.coe.int/tur#{"fulltext":\["irfanbayrak"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-80367"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/tur#{), 03.02.2016; İNCEOĞLU, s.184.

39 ERMAN, *Askeri Ceza*, s.344.

40 GEDİK, s.104.

atıfların 6413 sayılı Kanun'a yapılmış sayılacağı ve daha önceden disiplin mahkemelerince verilen kararların disiplin kurullarınca verileceği belirtilmek suretiyle, disiplin mahkemeleri hukuken olmasa da fiilen sona ermiştir⁴¹. Disiplin mahkemelerinin varlığını koruyup, böyle bir düzenlemeye gidilmesinin nedeni, disiplin mahkemelerinin Anayasa'da düzenlenmiş olması ve Anayasa'da bu konuda bir değişiklik yapılmasının zorluğu karşısında yapılacak kanuni bir düzenlemenin daha kolay hayata geçirilebilmesidir⁴².

6413 sayılı Kanun, Askeri Ceza Kanun'unun 162 ve 191. maddeleri arasında düzenlenen disiplin suç ve cezalarını kaldırmış ve bu sayede dağınık ve birden fazla Kanun'da düzenlene disiplin hükümleri tek bir kanunda toplanmış ve 6413 sayılı Kanun disiplin suçlarıyla ilgili özel kanun haline gelmiştir. Disiplin suçları, bu suçlar nedeniyle verilecek cezalar ve bu cezaları verebilecek makamlar olan yüksek disiplin kurulu, disiplin kurulu ve disiplin amiri yeniden düzenlenmiştir. Disiplin mahkemeleri yerine kurulan disiplin kurullarında amirlerin oda hapsi ve göz hapsi cezası vermesi uygulaması sona ermiştir. Disiplin amirlerine bu kanunda yazılı disiplinsizlikleri işleyen personele karşı, uyarma, kınama, hizmete kısmi süreli devam, aylıktan kesme, hizmet yerini terk etmeme, ilave hizmet yükleme ve izinsizlik; disiplin kurullarına, hizmetten men ve hizmet yerini terk etmeme, yüksek disiplin kuruluna da silahlı kuvvetlerden ayırma cezası verme yetkisi gibi hürriyeti bağlayıcı niteliği olmayan cezalar verme yetkisi tanınmıştır. Yeni düzenlemeye göre barış zamanında oda hapsi yalnızca ülkemiz karasuları dışında görev yapan askeri personele ve o kara sularında buldukları süre içinde işledikleri bazı disiplinsiz hareketler nedeniyle verilecektir. Disiplin kurullarının görevi, suç olarak kabul edilmeyen ancak disiplinsizliğe neden olan fiiller nedeniyle Kanun'da öngörülen disiplin cezalarını vermek olduğundan, bu kurulların mahkeme ve yargı organı olarak kabulü mümkün değildir⁴³.

41 "...6413 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra, Disiplin Mahkemelerinin disiplin kurullarına dönüştürülmüş olduğu, bu mahkemelerin sadece savaş zamanında kurulacaklarının hüküm altına alındığı, asker kişilerin disiplin işlemlerinin disiplin amirleri ve disiplin kurulları tarafından tamamen idare hukuku hükümlerine göre gerçekleştirilecek olduğu anlaşılmakla; sanığın disiplin suçu/disiplinsizlik teşkil eden eyleminin, ceza hukukunu ilgilendiren bir yönünün kalmaması ve ceza yargılamasındaki görevsizlik kararlarının, ancak ceza mahkemeleri ve savcılıklar arasında verilebilecek olması nedeniyle, disiplin kurullarının görevli olduğundan bahisle, görevsizlik kararı verilemeyecektir." Askeri Yargıtay 4. Dairesinin 24.12.2013 T., 2013/1464 E., 2013/1439 K. sayılı kararı. (Çalışmada yer alan Askeri Yargıtay kararları <http://www.msb.gov.tr/AskeriYargıtay/Karar/KararDetay/5500573ce0cf1e10c4579ea6> adresinden alınmıştır ve daha sonraki alıntılarda ayrıca kaynak belirtilmeyecektir).

42 ALKAN Mehmet, "6413 Sayılı TSK Disiplin Kanununun Esasları", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.117, Ankara, 2015, s.179; AKKUŞ, s.82; DEMİRAG, *İşğında*, s.148-149; ALP, s.124.

43 DEMİRAG, *İşğında*, s.149; ALKAN, s.172 vd.; ALP, s.124-125.

3. Sıkıyönetim Mahkemeleri

Anayasanın 122. maddesi belirtilen hal ve şartlarda sıkıyönetim ilan edildiğinde, askeri mahkemelerin yanında sıkıyönetim mahkemeleri de kurulur. Sıkıyönetimin ilan ve faaliyetine ilişkin suçlara bakmakla sıkıyönetim mahkemeleri görevlendirilir. Adli Yargı hâkimlerinin de sıkıyönetimde istihdamı kanunla mümkün hale getirilmiştir. Burada görev yapacak hâkimleri; Genelkurmay Adli Müşaviri, Genelkurmay Personel Başkanı, Milli Savunma Bakanlığı Askeri Adalet İşleri Başkanı, Kuvvetlerin Adli Müşavirleri ile Personel Başkanlarının oluşturduğu bir kurul atar. Bu kurulun kararı, Milli Savunma Bakanı, Başbakan ve Cumhurbaşkanının imzaladıkları resmi gazetede yayınlanan müşterek kararname ile yürürlüğe girer⁴⁴.

1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanunu'na göre sıkıyönetim mahkemeleri; sıkıyönetim Kanun'unda yer verilen suçlara, sıkıyönetim ilanına sebep olan suçlara, sıkıyönetim mahkemelerinin el koyduğu bir suçla bağlantılı suçlara ve sıkıyönetim ilanından sonra işlenen belirli suçlara bakmakla görevlidir⁴⁵.

4. Askeri Yargıtay

Askeri Yargılama tek dereceli olup istinaf mahkemesi kabul edilmiştir. Bu yüzden askeri mahkemelerden verilen kararların incelenme yeri Askeri Yargıtay'dır. Askeri Yargıtay Anayasanın 156. maddesinde yüksek mahkeme olarak düzenlenmiştir. Askeri Yargıtay'ın görevleri genel olarak şunlardır: Askeri mahkemelerce verilmiş olan ve kesin olmayan hüküm ve kararların temyiz incelemesini yaparak karara bağlamak, Askeri yargı alanında kanun hükümlerinin ve hukuk kurallarının tatbikinde uygulama birliğini sağlamak, gerektiğinde daireler ve kurullar arasında çıkan içtihat farklılıklarını gidermek, Askeri Yargıtay Başkanı, Başsavcısı, 2. Başkanı, Daire Başkanları ve üyelerinin Askeri Yargıya tabi şahsi suçlarına ilişkin ceza davalarına ve kamu davası ile birlikte bu suçlardan doğan istirdat ve tazminat davalarına ilk ve son yargı yeri olarak bakmak ve ayrıca asker kişilerin kanunlarda gösterilen belli davalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakmak⁴⁶.

Askeri Yargıtay'ın kuruluş ve işleyişini düzenleyen 27/6/1972 tarihli ve 1600 sayılı Askeri Yargıtay Kanunu'na göre Askeri Yargıtay; başkanlık, başsavcılık ve dört daireden oluşmakta, her dairede bir başkan ve 7 üye bulunmakta, daireler bir başkan ve dört üyenin katılımıyla toplanarak

44 FERHANOĞLU Ferhat, "Türk Askeri Yargı Sistemi", Av. Dr. Faruk Erem Armağanı, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara, 1999, s.284; YEŞİL, s.23.

45 ÇÖREZ, s.23.

46 KARAKAYA, s.41; ALP, s.69-70; YEŞİL, s.24.

karar vermektedir (As.Yrg.K.m.5).

Askeri Yargıtay'da dairelerden ayrı olarak Daireler Kurulu, Genel Kurul ve Başkanlar Kurulu bulunur. Askeri Yargıtay askeri mahkemelerin yanı sıra sıkıyönetim halinde sıkıyönetim mahkemelerinin verdiği kararların da temyiz merciidir⁴⁷.

C. Askeri Ceza Yargı Yargısının Görev Alanı ve Askeri Ceza Yargılaması Usulü ile Ceza Muhakemeleri Usulü Arasındaki İlişki

1. Askeri Mahkemelerin Görev Alanı

Askeri mahkemelerin görev alanı Anayasa'nın 145. maddesinde düzenlenmiştir. 145. maddede; "*Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler; asker kişiler tarafından işlenen askerî suçlar ile bunların asker kişiler aleyhine veya askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidir. Devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlara ait davalar her halde adliye mahkemelerinde görülür. Savaş hali haricinde, asker olmayan kişiler askerî mahkemelerde yargılanamaz.*" hükmü getirilmiştir.

Madde metninden de anlaşılacağı üzere, askeri mahkemeler ve disiplin mahkemeleri, asker kişiler tarafından işlenen askerî suçlar ile bunların asker kişiler aleyhine veya askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidir. Asker kişilerin Devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı işledikleri suçlarla ilgili davalar adli yargı mahkemelerinde görülecektir⁴⁸. Yani bu tür davalarda askeri mahkemeler görevli değildir. Sivil kişilerin barış zamanında askeri mahkemeler tarafından yargılanabilmesi mümkün değildir. Sadece savaş zamanlarında kanunlarda açıkça belirtilen durumlarda sivil kişiler askeri mahkemelerde yargılanabilecektir. Ayrıca sivillerin savaş zamanlarında bile disiplin mahkemelerinde yargılanmaları söz konusu değildir. Çünkü Anayasa'nın 145. maddesinin 2. fıkrasında, 1. fıkradan farklı olarak sadece askeri mahkemeler ifadesine yer vermiştir⁴⁹.

Çalışmamızın bu bölümünde askeri mahkemelerin görev alanı, asker kişiler ve siviller yönünden ayrı ayrı incelenecektir.

a. Asker Kişiler Bakımından Görev Alanının Kapsamı

ASMYUK'un 10. maddesine göre asker kişiler; muvazzaf askerler; subaylar, astsubaylar, askerî öğrenciler, uzman jandarmalar, uzman erbaşlar, erbaş ve erler; yedek askerler (askeri hizmette buldukları sürece),

47 YEŞİL, s.23-24; ÇÖREZ, s.24.

48 DEMİRACI, *İşğimde*, s.152-153; NUHOĞLU, s.30-31.

49 KANGAL, s.232; DEMİRACI, *İşğimde*, s.153; NUHOĞLU, s.30-31; YEŞİL, s.22.

rızası ile Türk Silahlı Kuvvetlerine katılanlardır. Milli Savunma Bakanlığı veya Türk Silahlı Kuvvetleri kadro ve kuruluşlarında çalışan sivil personel ile askeri işyerlerinde çalışan ve İş Kanununa tabi bulunan işçiler de asker kişi olarak kabul edilmekteydi ancak bu düzenlemeler Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir⁵⁰.

Askeri mahkemeler, asker kişilerin askeri olan suçları ile bunların asker kişileri aleyhine veya askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler (ASMYUK m.9)⁵¹. Daha önce 9. maddenin birinci fıkrasında yer alan "...veya askeri mahallerde" ibaresi Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir⁵². Askeri mahkemelerin görev alanının belirlenmesinde yukarıda sayılan hususların hepsinin bir arada bulunması gerekmez, bu kriterlerden birinin bulunması askeri mahkemenin görevli olması için yeterlidir⁵³.

Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve Üyeleriyle Başsavcıları asker kişi olmalarına rağmen, görevleri nedeniyle yargılamaları Yüce Divan sıfatıyla Anayasa Mahkemesinde yapılmaktadır. Yine Genel Kurmay Başkanı, Kuvvet komutanları ve Jandarma Genel Komutanlarının görevleri nedeniyle yargılamaları Yüce Divan sıfatıyla Anayasa Mahkemesinde yapılmaktadır⁵⁴.

aa. Asker Kişilerin İşledikleri Askeri Suçlar

Asker kişilerin askeri mahkemelerde yargılanmalarını sağlayan hususlardan biri, işlenen suçun askeri suç olmasıdır. Peki, askeri suç kavramı ne anlama gelmektedir? Öğretide ve yerleşik uygulamada askerî suçlar;

50 Sivil personelle ilgili düzenleme Anayasa Mahkemesinin 20.9.2012 T., 2012/45 E., 2012/125 K. sayılı, işçilerle ilgili düzenleme de Anayasa Mahkemesinin 27.12.2012 T., 2012/117 E., 2012/204 K. sayılı kararı ile iptal edilmiştir; NUHOĞLU, s.29-30; "...Türk Silahlı Kuvvetleri kadro ve kuruluşlarında çalışan sivil personel statüsünde bulunan sanık hakkında "amire hakaret ve amiri tehdit" suçları nedeniyle açılan kamu davasının, 353 sayılı Yasa'nın 10. maddesinin birinci fıkrası (C) bendinin Anayasa Mahkemesi kararı ile iptal edilmesi nedeniyle adli yargı yerinde görülmesinin gerekir." UYM Ceza Bölümünün 28.9.2015 T., 2015/20 E., 2015/20 K. sayılı kararı, (Çalışmadaki yer alan Uyuşmazlık Mahkemesi kararları <http://www.uyusmazlik.gov.tr/kararlar/kararlar.html>. adresinden alınmıştır ve daha sonraki alıntılarda ayrıca kaynak belirtilmeyecektir); ALTINORDU, s.259.

51 YAMAN Derya/YAMAN Murat, **Uyuşmazlık Mahkemesi ve Askeri Yargıtay Kararları Işığında Askeri Yargı ve Adli Yargı Arasındaki Görev Sorunları**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2001, s.60; NUHOĞLU, s.31; DEMİRACI, *Işığında*, s.150; ALTINORDU, s.262.

52 Anayasa Mahkemesinin 15.3.2012 T., 2011/30 E., 2012/36 K. sayılı kararı; "...Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu'nun 9. maddesinde yer alan "askeri mahal" kavramının Anayasa'da yapılan yeni düzenleme ile kaldırıldığı ve Anayasa Mahkemesi'nin bahsedilen kararı ile Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesiyle iptaline de karar verildiği anlaşıldığından, artık asker kişilerin askeri mahalde işledikleri askeri suç olmayan bu tür suçlara ait davaların askeri yargı yerinde görülmeceği kuşkusuzdur." UYM Ceza Bölümünün 30.11.2015 T., 2015/22 E., 2015/34 K. sayılı kararı.

53 AKKUŞ, s.89; ÖNDER, s.105.

54 KANGAL, s.239; YEŞİL, s.12.

“sırf askerî suçlar” ve “askerî suç benzeri” diye ikiye ayrılmaktadır. Sırf askerî suç, bir asker kişi tarafından askerî bir hizmet veya görevin ihlâli sureti ile işlenip de bu sıfatı taşımayan kimseler tarafından işlenmesine imkân bulunmayan ve genel ceza yasasında öngörülmeleyen suçlardır⁵⁵. Sırf askeri suçların diğer suçlardan ayrıldığı noktalar; şüphelinin asker kişi olması⁵⁶, suç tipine sadece Askeri Ceza Kanun’unda yer verilmesi, diğer kanunlarda suç olarak öngörülmemesi ve suça konu fiilin askerî bir hizmet ve görevin ihlâline yol açmasıdır⁵⁷.

Bu tanımdan hareketle Askeri Ceza Kanununda yer alan; vazife ve memuriyete gitmeme (As. CK m. 65), firar ve izin tecavüzü (As. CK m. 66, 68), düşman tarafında, düşman karşısında, mahsur mevkiden kaçmak (As. CK m. 69), sözleşerek firar (As. CK m. 70), amire ve üstü tehdit (As. CK m. 82), yalan yere şikâyet (As. CK. 84.md.), amir ve mafevkine hakaret (As. CK m. 85), emre itaatsizlikte ısrar (As. CK m. 87), mukavemet (As. CK m. 90), amire ve mafevka fiilen taarruz (As. CK m. 91), muharrir ve isyan muharriri (As. CK m. 93, 94), hilafı salahiyet askerlik işleri için toplananlar ve müzakere yapmak (As. CK m. 95), askerlikten soğutmak (As. CK m.96), fesat çıkarma (As. CK m. 97-99), askeri isyan (As. CK m.100-102), ganimet almak için uzaklaşan, ganimet alan ve aldığı şeyi teslim etmeme (As. CK m. 122), yağmacılık (As. CK m.123-127), dikkatsizlik etme (As. CK m. 136), iffetsiz bir kimse ile evlenen veya böyle bir kimse ile yaşama (As. CK m. 153) suçları sırf askeri suçlardır⁵⁸.

55 “...Askerliğe elverişli olmayan, asker kişi sıfatı kendiliğinden kalkan ve sivil kişi olarak nitelendirileceği anlaşılan sanığın eyleminin 353 sayılı Yasa’da belirtilen eylemler kapsamında bulunmadığı, Türk Ceza Kanunu’nda düzenlenen suçlar kapsamında değerlendirileceği sonucuna varılmıştır. Sivil kişi sanık hakkında iddianamede anlatılan ve Türk Ceza Kanunu’nda düzenlenen “mala zarar verme” suçuna uygun eylemi nedeniyle açılan davanın adli yargı yerinde görülmesi gerekmiştir.” UYM Ceza Bölümünün 14.11.2011 T., 2011/26 E., 2011/26 K. sayılı kararı; AKKUŞ, s.91.

56 “... Asker kişi sanıklar hakkında askeri suç olan “emre itaatsizlikte ısrar” suçu nedeniyle açılan kamu davasının, 353 sayılı Kanun’un 9. maddesi uyarınca askeri yargı yerinde görülmesi gerekmiştir.” UYM Ceza Bölümünün 05.5.2014 T., 2014/16 E., 2014/16 K. sayılı kararı; “... Sanığın askerlik hizmeti sırasında işlediği iddia edilen “emre itaatsizlikte ısrar” ve “üstel/amire fiilen taarruz” suçlarının yargılamasında da, bu olgu ve tespitin dikkate alınması ve 23.5.2011 de askere sevk edilen sanığın, düzeltilen 26.8.1995 olan doğum tarihi itibarıyla askerlik çağında olmadığı (20 yaşına girmedeği) ve salt asker kişiler tarafından işlenebilmesi mümkün olan “sırf askeri suçları” işleyebilmesine imkan olmayacağı ve sanığa yüklenen suçların “işlenmez suç” mahiyetini taşıyabileceği ve bu durumda, sanığa yüklenen eylemlerin 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda düzenlenen “görevli memura karşı kasten yaralama” ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu’nda düzenlenen “sarhoşluk” suçları kapsamında kalabileceği de dikkate alınmalıdır.” UYM Ceza Bölümünün 30.11.2015 T., 2015/21 E., 2015/33 K. sayılı kararı; ASLAN M. Yasin, “Sırf Askeri Suçlar ve Ceza Hukukundaki Sonuçları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.90, Ankara, 2010, s.199.

57 Askeri Yargıtay İçtihatları Birleştirme Kurulunun 20.06.1975 T., 1975/6 E., 1975/4 K. sayılı kararı; YILMAZ Sacit, “Türk Ceza Kanununda Tekerrür ve Yargıtay Uygulaması”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S.19, Y.5, Ankara, 2014, s.568; ASLAN, s.204.

58 YILMAZ, s.569; ASLAN, s.204.

Askerî suç benzeri ise, asker olmayan kimseler tarafından da işlenebilen, askerî bir yararı korumak amacını güden⁵⁹, unsurları kısmen diğer ceza kanunlarında kısmen de Askeri Ceza Kanunlarında belirtilen ve Türk Ceza Kanunu'na atfı yapılmak suretiyle⁶⁰ askeri suç haline getirilmiş⁶¹ suçlardır⁶². Bu şartları taşımayan suçların askeri suç olarak kabulü mümkün değildir⁶³.

- 59 "...Sırf askerî suçlar ile askerî suç benzerlerinde, askerî yarar ve gereklerin korunmasının asıl olduğu, hem asker hem de asker olmayan kişiler tarafından işlenebilen bu askerî suç türünün özelliğinin de kuşkusuz askerî bir yararı korumak amacını gütmeye olduğu, asker veya asker olmayan herhangi bir kişi tarafından işlenen suçun, askeri bir yararı ihlal etmediği, dolayısıyla askeri nitelikten yoksun bulunduğu belirlenmesi halinde ise, suçun Askeri Ceza Yasası'nda açıkça yer almış olmasının onun askeri suç sayılmasına yetmeyeceğinin belirtildiği anlaşılmıştır." UYM Ceza Bölümünün 05.5.2014 T., 2014/16 E., 2014/16 K. sayılı kararı; "...Adli yargı yerince verilen görevsizlik kararında, sanığın asker kişi olması nedeniyle 353 sayılı Kanun'un 9. maddesi uyarınca, işlediği ileri sürülen suçlarla ilgili yargılama yapma görevinin askeri yargı yerine ait olduğu gerekçesine yer verilmiş ise de, dosyanın incelenmesinden, sanığın 1993-2000 yılları arasında, istihbarat birimlerinde görevli olduğu dönemlerde, terörle mücadele kapsamında istihbarat yapma ve lüzum görüldüğünde görev bölgesindeki Jandarma Birliklerinin, genel emniyet ve asayiş sağlama için icra edecekleri operasyonlara yardımcı olma görevlerinin bulunduğu anlaşılmış, bu durumda yüklenen eylemlerin, terörle mücadele kapsamındaki görevleriyle bir ilgisinin bulunmadığı, dolayısıyla askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olmadığı sonucuna varılmıştır. Asker kişi sanığa yüklenen eylemlerin 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenen suçlar kapsamında bulunduğu, Askeri Ceza Kanunu'nda bu eylemlere ilişkin bir düzenlemenin bulunmadığı, bu nedenle "askeri suç" olmadıkları kuşkusuzdur." UYM Ceza Bölümünün 01.4.2014 T., 2014/7 E., 2014/11 K. sayılı kararı
- 60 "...Sanığa yüklenen eylemin 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'nda düzenlenen ya da 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'na atfı suretiyle askeri suç haline dönüştürülen suçlar kapsamında kaldığı, bu nedenle "askeri suç" olduğu açıktır." UYM Ceza Bölümünün 11.11.2013 T., 2013/29 E., 2013/32 K. sayılı kararı.
- 61 "...Görevsizlik kararı veren askeri yargı yerince, sanığın kontrollü telefon sorumlusu olarak görev yaptığı sırada ücret ödeyerek görüşme yapması gerekirken yaptığı görüşmelerin ücretini ödemediği, böylece sanığa yüklenen eylemin, unsurları ve cezalarıyla Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenen "otomatik aletlerden karşılıksız yararlanma" suçunu oluşturduğu ve yargılama sırasında sanığın terhis edilmesiyle askeri mahkemede yargılanmasını gerektiren ilginin kesildiği gerekçesine yer verilmiş ise de, olay kısmında ve iddianamede belirlendiği üzere sanığa yüklenen eylem şahsi görüşmelerini deftere kaydetmeyip karşılığı 2.079.600.000.-TL olan parayı Komutanlığa teslim etmeyerek zimmetine geçirdiği iddiasından ibarettir. Bu durumda eylemin Türk Ceza Kanunu'nun 521/b. maddesinde düzenlenen suç kapsamında bulunmadığı açıktır. Sanığa yüklenen eylemin iddianamede ve adli yargı yerince verilen görevsizlik kararında belirlendiği üzere zimmet suçunu ya da Askeri Ceza Kanunu'nun 144. maddesi delaletiyle Türk Ceza Kanunu'nun 240. maddesinde düzenlenen görevi kötüye kullanma suçunu oluşturabileceği ve bu suçların da "askeri suç" olduğu kuşkusuzdur. 353 sayılı Yasa'nın 4191 sayılı Yasa ile değişik 17. maddesi hükmü uyarınca, yüklenen suçun askeri suç olması nedeniyle davanın askeri yargı yerinde görülmesi gerekmektedir." UYM Ceza Bölümünün 01.11.2004 T., 2004/31 E., 2004/39 K. sayılı kararı.
- 62 DEĞİRMENCİ Olgun/ERGUTEKİN İdris, "Askeri Ceza Hukukunda Zimmet Suçu", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S.15, Y.4, Ankara, 2013, s.128-129; KAYNAR Yener/KILDAN İsmail Turgut, "Adli Yargı ile Askeri Yargı Arasındaki Görev Uyuşmazlıkları, 5918 Sayılı Kanun ve 5982 Sayılı Kanunla Yapılan Anayasa Değişikliğinin Anlamı", **Terazi Hukuk Dergisi**, Yıl.5, S.50, Ankara, 2010, s.25; NUHOĞLU, s.32; ASLAN, s.210-211.
- 63 "...Askeri Mahkemece; Devletin kurum ve organlarını aşışlamak suçunu oluşturduğu kabul edilen eylemi ile ilgili atılı suçun, asker kişiler aleyhine işlenmediği, suçun unsurları ve cezasının Türk Ceza Kanunu'nda düzenlendiği, Askerî Ceza Kanunu'nda suçla ilişkin maddeye yapılmış bir atfı bulunmadığı, bu nedenle askerî suç sayılmadığı ve askerî bir suçta da bağlı olmadığı göz önüne alındığında, yargılama görevinin askeri yargıya değil adli yargıya ait olduğunun kabulü ile

Sadece Askeri Ceza Kanunu'nda tanımlanan ve bu kanun dışında başka bir kanunda yer almayan⁶⁴, Asker kişiye isnat edilen suç askeri bir suç ise yargılama mutlaka askeri mahkemelerde yapılmalıdır⁶⁵. Sanığın yargılama sırasında asker kişi sıfatını kaybetmesi halinde sanığa isnat edilen suç, askeri suç olma vasfını yitirmediği için askeri mahkeme görevli olarak dosyaya bakmaya devam eder ve dosya görevsizlik kararıyla adli yargıya gönderilemez⁶⁶. Sanığın suçun işlendiği sırada askeri kişi olmaması halinde, sanık hakkında beraat kararı verilir, suç askeri suç benzeri bir suç ise bu durumda görevsizlik kararı verilerek dosya adli yargı merciiine gönderilir⁶⁷.

bb. Asker Kişilerin Asker Kişiler Aleyhine İşlediği Suçlar

Suçun asker kişi aleyhine işlenmesi konusunda önemli olan husus, asker kişinin işlediği suçun mağdurunun da asker olmasıdır. Yani askeri suçu tanımlarken belirtmiş olduğumuz kıstasların burada bulunması zorunlu değildir. Yani asker kişinin diğer bir asker kişiye karşı Türk Ceza Kanunu kapsamındaki basit yaralama suçunu işlemesi halinde bile bu suçla ilgili görevli mahkeme askeri mahkemelerdir⁶⁸. İşlenen suçun askeri suç olmaması mağdur ya da sanığın askerlikle ilişkisinin kesilmesi halinde askeri mahkeme görevsizlik kararı vererek dosyayı görevsizlik

verilen görevsizlik kararında hukuka aykırılık bulunmamaktadır." Askeri Yargıtay 3. Dairesinin 09.7.2013 T., 2013/936 E., 2013/942 K. sayılı kararı; AKKUŞ, s.90; ASLAN, s.199.

64 "...Askeri yargı yerince verilen görevsizlik kararında, "amire hakaret" suçunun askeri suç olmadığı gerekçesine yer verilmiş ise de, unsurları ve cezalarının tamamı Askeri Ceza Kanunu'nda yazılı olan, başka bir anlatımla, Askeri Ceza Kanunu dışında hiçbir ceza yasası ile cezalandırılmayan suçlar kapsamında bulunan "amire hakaret" suçunun "askeri suç" olduğu kuşkusuzdur. Bu durumda, olay tarihinde asker kişi olan sanığı, yargılama aşamasında terhis edilmiş olsa dahi, işlediği ileri sürülen askeri suç nedeniyle yargılama görevinin askeri yargı yerine ait olduğu sonucuna varılmıştır." UYM Ceza Bölümünün 11.3.2013 T., 2013/6 E., 2013/9 K. sayılı kararı.

65 "...Askeri yargı yerince verilen görevsizlik kararında, suça konu telefon kabininin Türk Silahlı Kuvvetlerinin mülkiyetinde olmadığı, bu nedenle "askeri eşya" sayılamayacağı gerekçesine yer verilmiş ise de, Devlet malı olduğu ve kullanımının Türk Silahlı Kuvvetlerine bırakıldığı gözetildiğinde, suça konu eşyanın "askeri eşya" ve yüklenen eylemin de "askeri suç" olduğu kuşkusuzdur." UYM Ceza Bölümünün 04.06.2012 T., 2012/20 E., 2012/20 K. sayılı kararı.

66 "...353 sayılı Yasa'nın 17. maddesinde, askeri mahkemelerde yargılanmayı gerektiren ilginin kesilmesiyle daha önce işlenen suçlara ait davalara bu mahkemelerin bakma görevinin değişmeyeceği, ancak suçun askeri bir suç olmaması askeri bir suça bağlı bulunmaması durumunda, askeri mahkemelerde yargılanmayı gerektiren ilginin kesilmesiyle, askeri mahkemenin görevinin sona ereceği düzenlenmiş bulunduğu ve somut olayda sanığa yüklenen eylemin askeri suç olduğu anlaşıldığından, davanın askeri yargı yerinde görülmesi gerekmektedir." UYM Ceza Bölümünün 06.4.2015 T., 2015/8 E., 2015/8 K. sayılı kararı.

67 "...Suçu işlediği sırada asker olan kişinin bu sıfatının kalkması, önceden işlediği ve askeri yargıya tâbi bir suçtan dolayı askeri mahkemede dava açılmasına veya davanın görülmesine engel olmayacağı, ancak bu kişinin işlediği suç askeri suç değilse veya askeri suça bağlı değilse askeri mahkemenin görevi sona ereceği anlaşılmaktadır." NUHOĞLU, s.32-33; ASLAN, s.211; KANGAL, s.239; DEĞİRMENCİ/ERGUTEKİN, s.129.

68 "...Yüklenen eylemin asker kişi sanık tarafından asker kişiye karşı işlendiği ileri sürüldüğüne göre, davanın askeri yargı yerinde görülmesi gerekmektedir." UYM Ceza Bölümünün 18.12.2000 T., 2000/71 E., 2000/75 K. sayılı kararı.

kararıyla adli yargı merciine göndermelidir. Başka bir ifadeyle, yargılama sırasında taraflardan birinin asker kişi sıfatını kaybetmesi durumunda askeri mahkemenin görevi sona erer⁶⁹. Uyuşmazlık Mahkemesi’de, asker kişinin, asker kişi aleyhine işlemiş olduğu dolandırıcılık suçu nedeniyle açılan kamu davasının Askeri Mahkemede görülmesi gerektiğine karar vermiştir⁷⁰.

cc. Asker Kişilerin Askerlik Hizmet ve Görevleriyle İlgili Olarak İşledikleri Suçlar

Asker kişinin işlediği suç, hangi kanunda düzenlendiğine bakılmaksızın askerlik hizmet ve göreviyle alakalı olduğu takdirde suçla ilgili yargılamayı yapacak görevli yargı mercii askeri mahkemelerdir⁷¹. Askerlik hizmet ve görev ile ilgili farklı kanunlarda değişik tanımlar yapılmıştır. Örneğin 04/01/1961 tarihli ve 221 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu’nun 2. maddesine göre askerlik; *“Türk vatanını, istiklal ve cumhuriyetini korumak için harp sanatını öğrenmek ve yapmak”* şeklinde tanımlanmıştır⁷². İç Hizmet Kanunu’nun 6. maddesinde askeri hizmet; kanunlar ile nizamlarda yapılması ya da yapılmaması yazılmış olan hususlarla, amir tarafından, yazı veya sözle emredilen ya da yasaklanan işlemler şeklinde tanımlanmıştır. Bu maddeye göre mevzuat tarafından belirlenen yükümlülüklerle amir tarafından verilen emirlerin yerine getirilmesi adına yapılan işler askeri hizmet olarak tanımlanmıştır. İç Hizmet Kanunu’nun 7. maddesine göre askeri görev; askeri hizmetin icap ettiği şeyleri yapmak ve men ettiği şeyleri yapmamak olarak tanımlanmıştır. Askeri Ceza Kanunu’nun 12. maddesi askeri hizmeti, gerek bilinen ve belli olan ve gerek bir amir tarafından emredilen askeri bir görevin ast tarafından yapılması olarak tarif edilmiştir⁷³.

Bu tariflerden de anlaşılacağı üzere askerlik hizmeti ve askerlik görevi yoruma açık ve soyut kavramlardır. Her olayın oluş şekline ve duruma göre değişiklik gösteren kavramlardır. Uygulamada bu iki kavram yüksek mahkemelerin içtihatlarıyla netleştirilmeye çalışılmaktadır⁷⁴.

69 NUHOĞLU, s.33; DEĞİRMENÇİ/ERGUTEKİN, s.129; YAMAN/YAMAN, s.85.

70 UYM Ceza Bölümünün 09.07.2001 T., 2001/85 E., 2001/90 K. sayılı kararı.

71 *“...Askeri suç olmayan, asker kişiye karşı veya askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işlendiği de ileri sürülmemeyen eylem nedeniyle sanık hakkında açılan davanın adli yargı yerinde görülmesi gerekmiştir.”* UYM Ceza Bölümünün 04.5.2015 T., 2015/13 E., 2015/13 K. sayılı kararı.

72 KAYNAR/KILDAN, s.30.

73 KANGAL, s.89; YAMAN/YAMAN, s.100 vd.

74 *“...Sanık üzerine atılı suçu 353 SK’nın 9. As. C.K’nın 12 ve 211 sayılı Kanununun 6. Maddelerinde belirtildiği gibi, bir hizmet ifası ile ilgili olarak işlemiş bulunmaktadır.”* UYM Ceza Bölümünün 17.9.1993 T., 1993/39 E., 1993/38 K. sayılı kararı; *“...Asker kişi sanık yönünden, suçun askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işlenmediği de kuşkusuzdur. Olayda sanık jandarma erinin şoför eğitim pistine bir kısım asker kişileri ulaştırdığı sırada oluşan tedbirsizlik ve dikkatsizlikle ölüme ve yaralanmaya neden olmak suçunun, verilen ve yerine getirilen görev ile ilgi ve bağlantısı*

Ülkemizde adli kolluk görevi üstlenen jandarma ve sahil güvenlik görevlilerinin askerlik hizmet ve görevlerinin yanında, adli ve mülki görevleri de bulunmaktadır. Personelin askeri görevleriyle ilgili suçlarından dolayı yargılanmaları askeri mahkemelerde⁷⁵, adli⁷⁶, idari⁷⁷ ve mülki⁷⁸ görevleriyle ilgili yargılanmaları ise adli mahkemelerde yapılmaktadır⁷⁹.

dd. Askeri Mahkemelerde Yargılanmayı Gerektiren İlginin Kesilmesi

ASMYUK'un 17. maddesine göre, askeri mahkemelerde yargılamayı gerektiren ilginin kesilmesi halinde⁸⁰ örneğin, asker kişi sıfatının kaybı

bulunmamaktadır.” UYM Ceza Bölümünün 11.4.1997 T., 1997/39 E., 1997/38 K. sayılı kararı; “...632 sayılı Askeri Ceza Yasası'nın 144. maddesinde; “Kendisine tevdi edilen askeri bir işin ifasında bu kanunda yazılı hallerden başka Türk Ceza Yasası mucibince cezayı mucip ihmal ve tekasül gösteren ve vazifesini suiüstimal eden o kanun mucibince cezalandırılır” hükmü yer almaktadır. Olumsuz görev uyuşmazlığına konu kamu davasında; asker kişi sanığa yüklenen eylemin, özel muayenehanesinde serbest hekimlik görevini icra ederken işlediği ileri sürülmektedir. Bu durumda yapılan işin askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olduğunun kabul edilmesi mümkün değildir.” UYM Ceza Bölümünün 25.12.1998 T., 1998/60 E., 1998/60 K. sayılı kararı

75 *“...Erzurum İl Jandarma Komutanlığı'nın, 7.12.1998 günlü yazısından, sanıkların olay günü, İl Jandarma Komutanı emriyle, Erzurum İli Şenkaya İlçesi Köşk Köyü Kürsine bölgesinde PKK Terör örgütü mensuplarına karşı icra edilen operasyonda, pusu, tıkama ve takviye kuvvet olarak görevlendirildikleri anlaşılmaktadır. Bölücü terör örgütü PKK ile mücadele sırasında, terörist unsurların tesirsiz hale getirilmesi maksadıyla askeri kanun ve nizamlar gereği olarak verilen ve suça konu olay sırasında da yürütülen hizmetin askeri görev olduğu kuşkusuzdur. Olay bölgesinde devam eden, Anayasa'ya dayalı hür ve demokratik düzeni bozmaya, temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik terör hareketleri karşısında, terörle mücadele amacıyla yapılan çalışmaların mülki veya adli bir görev olmayıp askeri nitelikte yurt savunması olduğu, işlendiği ileri sürülen suçların da bu hizmetin görülmesi sırasında meydana gelmiş olması karşısında, davanın askeri yargı yerinde görülmesi gerekmektedir.” UYM Ceza Bölümünün 18.12.2000 T., 2000/88 E., 2000/88 K. sayılı kararı.*

76 *“...Jandarma personelinin adli görevleri sırasında işlendiği ileri sürülen, askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işlenmediği anlaşılan suç nedeniyle, asker kişi sanık hakkında açılan kamu davasının adli yargı yerinde görülmesi gerekmektedir.” UYM Ceza Bölümünün 06.4.2015 T., 2015/6 E., 2015/6 K. sayılı kararı.*

77 *“...Sanığa yüklenen “görevi kötüye kullanma ve göreve ilişkin sırrın açıklanması” suçları nedeniyle, sanığı yargılama görevinin askeri yargı yerine ait olduğu gerekçesine yer verilmiş ise de, bu suçların, Sahil Güvenlik Komutanlığı personelinin idari görevleri sırasında işlendiği açıktır. Sahil Güvenlik Komutanlığı personelinin idari görevleri arasında yer aldığı anlaşılan görevleri sırasında işlendiği ileri sürülen, askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işlenmediği de anlaşılan suçlar nedeniyle asker kişi sanık hakkında açılan davanın adli yargı yerinde görülmesi gerekmektedir.” UYM Ceza Bölümünün 02.3.2015 T., 2015/4 E., 2015/4 K. sayılı kararı.*

78 *“...Sanığın, ...Ceza İnfaz Kurumunda yatmakta olan iki tutuklunun Adana adliyesine sevki ile görevli devriye personeli içerisinde görevli olduğu, bu görevin de jandarmanın askerlik görevi ile ilgili olmayıp mülki görevlerinden olan tutuklu ve hükümlülerin sevk ve nakilleri ile ilgili olduğu, silahlı icra edilen mülki görevin gereği verilen talimat ve emirlerin bu görevin içinde yer aldığı açıktır. jandarma personelinin mülki görevleri sırasında işlendiği ileri sürülen, askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işlenmediği anlaşılan suç nedeniyle, asker kişi sanık hakkında açılan kamu davasının adli yargı yerinde görülmesi gerekmektedir.” UYM Ceza Bölümünün 28.9.2015 T., 2015/25 E., 2015/23 K. sayılı kararı.*

79 KANGAL, s. 242 vd.

80 *“...Maddede geçen “ilginin kesilmesi” tabiri, kesin terhis, askerliğe elverişsizlik gibi, asker kişiler bakımından bir daha geri dönülmeyecek şekilde gerçekleşen statü değişikliğini ifade etmektedir. Geçici terhisle askerlikten ilişkisi kesilen ve şartların gerçekleşmesi hâlinde, noksan kalan muvazafılık hizmet süresini tamamlamak üzere tekrar silah altına alınarak asker kişi statüsünü kazanabilecek olanlar*

neticesini doğurabilecek hallerde (terhis, emeklilik, çıkarma, sözleşmenin bitmesi, istifa gibi), daha önce işlenmiş olan suçlarla ilgili davalara askeri mahkemenin bakma görevi devam eder⁸¹. Ancak, işlenen suçun askeri bir suç olmaması ya da askeri bir suça bağlı olmaması halinde ilginin kesilmesi ile birlikte askeri mahkemenin görevi sona erer⁸² ve dava dosyası görevsizlik kararı verilerek adli yargı yerine gönderilir⁸³.

Askeri kişilerin askeri olmayanlarla ve iştirak halinde işledikleri bir suçtan dolayı yargılama esnasında sanıklardan birisi açısından askeri mahkemelerde yargılanmayı gerektiren ilginin kesilmesi durumunda sa-

bakımından, 353 sayılı Kanun'un 17'nci maddesinde belirtilen anlamda "askerî mahkemelerde yargılanmayı gerektiren ilginin kesilmesi" hâlinde söz edilemeyecektir. Bu duruma göre, askerî mahkemelerde yargılanmayı gerektiren ilginin kesilmesiyle birlikte, sanığa yüklenen suçun askeri bir suç olmaması veya askerî bir suça bağlı bulunmaması hâlinde, askerî mahkemelerin görevlerinin sona ereceği konusunda tereddüt yoktur. Anayasa Mahkemesinin iptal kararı nedeniyle, sanık hakkında kamu davasının açılmış olup olmamasının da bir önemi bulunmamaktadır." Askeri Yargıtay Daireler Kurulunun 15.5.2014 T., 2014/35 E., 2014/42 K. sayılı kararı.

81 *"...353 sayılı Yasa'nın 17. maddesinde, askeri mahkemelerde yargılanmayı gerektiren ilginin kesilmesiyle daha önce işlenen suçlara ait davalara bu mahkemelerin bakma görevinin değişmeyeceği, ancak suçun askeri bir suç olmaması askeri bir suça bağlı bulunmaması durumunda, askeri mahkemelerde yargılanmayı gerektiren ilginin kesilmesiyle, askeri mahkemenin görevinin sona ereceği düzenlenmiş bulunduğu ve somut olayda sanık hakkında yukarıda anlatıldığı şekilde askeri suça uygun olduğu kabul edilen eylemleri nedeniyle açılan kamu davasının askeri yargı yerinde görülmesi gerekmiştir."* UYM Ceza Bölümünün 11.11.2013 T., 2013/29 E., 2013/32 K. sayılı kararı; AKKUŞ, s.90-91; DEMİRACI, Hukuk, s.150.

82 *"...Anılan Yasa'nın 12. maddesinde yer alan "bir suçun müstereken işlenmesi halinin, iştirak hükümlerini de içine almakla beraber daha geniş bir mana ifade etmesi, bir eylemin birlikte beraber işlenmesi, eylemi ile başka eylemlerin meydana gelmesine ve sonuçta bir eylemin oluşmasına ayrı ayrı kusurlarıyla birlikte sebep olan sanıklar arasında Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 8. maddesinde düzenlenen "bağlılık" durumunun da mevcut olması, ayrıca kusur derecelerinin belirlenmesinde, kanıtların değerlendirilmesinde, ceza miktarlarının saptanmasında çelişkilerin meydana gelmemesi bakımından da ortak kusurla birlikte işlendiği anlaşılacak eylem nedeniyle sanıklar hakkında açılan kamu davalarının aynı yargı yerinde birlikte görülmesi, bu nedenle yüklenen suçun da askeri suç olmaması göz önüne alınarak 353 sayılı Yasa'nın 12. maddesi hükmü uyarınca sanıkların birlikte adli yargı yerinde yargılanmaları gerekmiştir."* UYM Ceza Bölümünün 04.6.2012 T., 2012/22 E., 2012/22 K. sayılı kararı; "...Sanığa yüklenen eylemin 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenen "tehdit" suçu kapsamında kaldığı, Askeri Ceza Kanunu'nda bu eyleme ilişkin bir düzenlemenin bulunmadığı, bu nedenle "askeri suç" olmadığı açıktır." UYM Ceza Bölümünün 04.05.2015 T., 2015/11 E., 2015/11 K. sayılı kararı.

83 *"...353 sayılı Kanun'un 17'nci maddesinin itiraz konusu birinci cümlesinde, askerî mahkemelerde yargılanmayı gerektiren ilginin kesilmesinin, daha önce işlenen suçlara ait davalara bu mahkemelerin bakma görevini değiştirmeyeceği, ikinci cümlesinde ise suçun askeri bir suç olmaması ve askerî bir suça bağlı bulunmaması hâlinde askerî mahkemenin görevinin sona ereceğinin düzenlendiği; Buna göre, suçu işlediği sırada asker olan kişinin bu sıfatının kalkması, önceden işlediği ve askerî yargıya tâbi bir suçtan dolayı askerî mahkemede dava açılmasına veya davanın görülmesine engel olmayacağı, ancak bu kişinin işlediği suç askerî suç değilse veya askerî suça bağlı değilse askerî mahkemenin görevi sona ereceği anlaşılmaktadır."* Askeri Yargıtay 1. Dairesinin 27.3.2013 T., 2013/453 E., 2013/521 K. sayılı kararı; "...Askerî mahkemelerde yargılanmayı gerektiren ilginin kesilmesiyle birlikte, sanığa yüklenen suçun askerî bir suç olmaması veya askerî bir suça bağlı bulunmaması hâlinde, askerî mahkemelerin görevlerinin sona ereceği konusunda tereddüt yoktur. Anayasa Mahkemesinin iptal kararı nedeniyle, sanık hakkında kamu davasının açılmış olup olmamasının da bir önemi bulunmamaktadır." Askeri Yargıtay Daireler Kurulunun 15.5.2014 T., 2014/35 E., 2014/42 K. sayılı kararı; KAYNAR/KILDAN, s.42; YAMAN/YAMAN, s.85.

nıkların tamamı hakkında görevsizlik kararı verilerek dava dosyası adli yargı yerine gönderilir⁸⁴. Sanığın sivil kişi ve eyleminin Askeri Ceza Kanununda yazılı suçlardan olması halinde ise yargılaması adli yargı mahkemesi tarafından, Askeri Ceza Kanunu hükümleri uygulanmak suretiyle yapılacaktır⁸⁵.

Askeri mahkemelerin görev alanına, asker kişiler açısından getirilen en önemli eleştirilerden biri, askeri suç kavramının belirsizliği ve genişliği noktasındadır. Askeri suç kavramı, sadece askeri hizmet ve görevlerle ilgili fiilleri değil, görev arasında işlenen tüm suçlarla da sınırlı tutulmuyarak askeri suç benzeri diye adlandırılan fiilleri de kapsayacak ölçüde genişleyebilmektedir. Hal böyle olunca, askeri hizmet ve görevle ilgisi olmayan birçok suç da, askeri suç olarak kabul edilebilmektedir. Bu yüzden askeri suç kavramının dar yorumlanması daha isabetli bir yol olacaktır. Yine askeri hizmet ve görev kavramlarının net bir tanımının olmaması, her olayda farklı biçimlerinin ortaya çıkması ve içtihatlarla sınırlarının çizilmeye çalışılması da eleştirilebilecek konulardan birisidir⁸⁶.

b. Sivil Kişiler Bakımından Görev Alanının Kapsamı

1982 Anayasası'nın 145. maddesinin 2. fıkrası 5982 sayılı Kanun'un 15. maddesiyle değiştirilmiştir⁸⁷. Yapılan yeni düzenleme ile asker olmayan kişilerin sadece savaş zamanlarında askeri yargı yerlerinde yargılanabileceği hüküm altına alınmıştır⁸⁸. Yeni düzenlemeyle sivillerin işledikleri yâda iştirak ettikleri suçlarla ilgili davalara barış zamanında askeri mahkemelerin bakması mümkün değildir⁸⁹. ASMYUK'un 13. maddesinde de bu değişikliğe uygun olarak düzenleme yapılmıştır. Anılan maddeye göre Askerî Ceza Kanununun 55, 56, 57, 58, 59, 61, 63, 64, 75, 79, 80, 81, 93, 94, 95, 114 ve 131. maddelerinde yazılı suçların, sivil kişiler tarafından barış zamanında işlenmesi durumunda bu kişilerin yargılanmasının, adlî yargı mahkemeleri tarafından, Askerî Ceza Kanunu hükümleri uygulanmak suretiyle yapılacağı hüküm altına alınmış ve bu suretle sivillerin barış zamanında askeri mahkemelerde yargılanmaları sona ermiştir⁹⁰.

Yine Askeri Ceza Kanunu'nun 14. maddesinde askeri mahkemelerin

84 "...Sivil kişilerin barış zamanında, Askeri Ceza Kanununda veya diğer kanunlarda yer alan askeri mahkemelerin yargı yetkisine tabi suçları tek başına veya asker kişilerle iştirak halinde işlemeleri durumunda adli yargı yerinde yargılanacakları kuşkusuzdur." UYM Ceza Bölümününün 26.10.2015 T., 2015/38 E., 2015/32 K. sayılı kararı; AKKUŞ, s.91; KANGAL, s.256.

85 UYM Ceza Bölümününün 26.10.2015 T., 2015/38 E., 2015/32 K. sayılı kararı.

86 AKKUŞ, s.116; ERMAN, *Askeri Ceza Hukuku*, s.157; ASLAN, s.208.

87 27/4/2009 tarihli ve 27212 sayılı Resmî Gazete.

88 "...Sivil kişilerin barış zamanında, Askeri Ceza Kanununda veya diğer kanunlarda yer alan askeri mahkemelerin yargı yetkisine tabi suçları işlemeleri halinde adli yargı yerinde yargılanacakları kuşkusuzdur." UYM Ceza Bölümününün 06.12.2010 T., 2012/55 E., 2012/55 K. sayılı kararı.

89 UYM Ceza Bölümününün 7.10.2013 T., 2013/28 E., 2013/31 K. sayılı kararı.

90 DEMİRAG, *Işığında*, s.152-153.

görevleri düzenlenmiş olup, maddede sivillerin askeri mahkemelerde yargılmasıyla ilgili hükümlere de yer verilmiştir. Maddenin B bendinde; “asker kişilerle müştereken suç işleyen sivil kişilere ait davalar” ile E bendinde; “adliye mahkemelerinin bulunmadığı savaş bölgelerinde işlenmiş suçlara ait bütün davalara” askeri mahkemelerin bakacağı hükme bağlanmıştır.

2. Askeri Ceza Yargılaması Usulü ile Ceza Muhakemeleri Usulü Arasındaki İlişki

Askeri ceza yargılamasının özel bir yargılama usulü olduğu ortadadır. Çağdaş bir ceza yargılaması sisteminde mahkemenin bağımsız ve tarafsız olması, davaların belli usul kurallarına göre yürütülmesi, sanık başta olmak üzere yargılama süjelerine bütün usulü teminatların tanınmış bulunması gerekmektedir. Bu meyanda savunma hakkının kısıtlandığı, kanun yollarına başvurma yolunun bulunmadığı, delil ikame etme imkânlarının kabul edilmediği veya sınırlandırıldığı bir sistemde bağımsız ve adil bir yargılanmadan bahsetmek mümkün değildir. Askeri ceza yargısı sisteminin de başlangıçta bu hak ve güvenceler yönünden noksan ve kısıtlı iken, zamanla genel mahkemeler seviyesine yaklaşmış ve eksiklik ve aksaklıklar büyük ölçüde giderilmiştir.

Askeri ceza yargılamasının sadece özel mahkeme niteliğindeki askeri mahkemelerde yapılması değil, genel ceza yargılamasından ayrı ve ASMYUK’da öngörülen usule göre yürütülmesi bakımından da farklılık arz etmektedir. Ayrı bir usul kanununun varlığı başlı başına bir problem teşkil ettiği gibi, kanunlarda yer alan düzenlemelerdeki sınırlama, kısıtlama ve kayıtlamalar, teorik ve pratik bakımdan olumlu veya olumsuz yönde sonuçlar doğurmaktadır.

Askeri ceza yargılama usulümüzün kendine özgü ayrı usul kurallarının bulunması yanında başkaca özellikleri de mevcuttur. Bunlar, geniş yetkilere sahip bir komutanın varlığı, askeri savcının istisnaen kendiliğinden soruşturmaya başlayabilmesi gibi hususlardır.

ASMYUK’un 5530 sayılı Kanun⁹¹ ile değiştirilmeden önceki halinde, bu Kanun’da hüküm bulunmayan hallerde CMUK’un uygulanacağına ilişkin genel bir düzenleme bulunmamaktaydı. Ancak ASMYUK’un bazı hükümlerinde CMUK’un ilgili düzenlemeleri gereğince işlem yapılacağı belirtilmekteydi. Bu ifadeye bağlı olarak ta; CMUK’un tanıklığa, bilirkişi, keşif, otopsiye, arama ve el koymaya, katılma, şahsi davaya ve yasaklanmış hakların geri verilmesine ilişkin hükümleri askeri mahkemelerde de uygulanabilmekteydi. 5530 Sayılı Kanun’un 61. maddesi ile ASMYUK’un Ek 1. maddesinde değişiklik yapılmış ve “Bu Kanunda aksine

91 05.07.2006 tarihli ve 26219 sayılı Resmi Gazete.

hüküm bulunmayan hâllerde Ceza Muhakemesi Kanununun, değerlendirme raporu yetkisine ilişkin 166 ve istinafa ilişkin 272 ilâ 285 inci maddeleri hükümleri hariç olmak üzere diğer hükümleri askerî yargıda da uygulanır." hükmü yasaya eklenmiştir. Yapılan düzenleme ile ASMYUK'da açıkça düzenlenmemiş usul hükümleri açısından istisnalar dışında CMK hükümleri uygulanacaktır⁹².

Ek 1. madde gereğince askerî ceza yargılamasında CMK hükümleri uygulanacak olsa da, ASMYUK'da ki bazı düzenlemeler CMK'dan farklılık arz etmektedir. Örneğin; Adli yargıda tutuklama yapılabilmesi için CMK'da belirtilen hususlardan birinin somut olayda bulunması gerekirken, bu sınırlayıcı husus askerî yargı açısından daha rahat ve geniş uygulanabilmektedir⁹³. ASMYUK'un 71. maddesine göre Ceza Muhakemesi Kanununda belirtilen tutuklama nedenlerinden birinin varlığı hâlinde veya CMK' da bulunmayan "*askerî disiplinin korunması amacıyla*" şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilebilir. Yine CMK'dan farklı olarak sırf askerî suçlarda, kanunda öngörülen cezanın üst sınırı bir yıldan az olsa dahi tutuklama kararı verilebilir⁹⁴.

Aynı şekilde, sırf askerî suçlardan dolayı daha önce verilmiş olan mahkûmiyetler ceza yargılamasında Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 58. maddesi anlamında tekerrüre esas teşkil etmez⁹⁵. Askerî ceza mahkemesi tarafından verilmiş olan bir mahkûmiyet, kişinin sivil ceza mahkemelerinden alacağı cezanın ertelenmesine engel teşkil etmekteyken Anayasa Mahkemesi'nin konuyla ilgili vermiş olduğu iptal kararı neticesinde eşitsizlik içeren bu uygulamaya son verilmiştir⁹⁶.

Bir sonraki bölümde de değinileceği üzere tutuklama konusunda da komutan ve amirlerin CMK'dan farklı olarak ASMYUK'tan kaynaklı yetkileri bulunmaktadır.

IV. ASKERİ CEZA YARGILAMASINDA KOMUTANIN VARLIĞI, YETKİSİ VE SORUŞTURMAYA ETKİSİ

ASMYUK, esas itibarıyla bir iktibas kanunu olmayıp, askerî gerekler dikkate alınmak suretiyle ve CMK hükümleri göz önünde bulundurularak hazırlanmış bir kanundur. Doktrindeki hakim görüşe göre, gerek ihtiyaç bulunmaması, gerekse sakıncalar getirmesi bakımından ayrı bir askerî yargılama usul kanununa gerek yoktur. Askerî ceza yargısından kaynak-

92 KANGAL, s.218-221

93 ACİL Fırat, *Askerî yargının Hukuk Devletindeki Statüsü*, Yayınlanmamış YL Tezi, Ankara, 2008, s.28.

94 DEMİRACI, *İşğında*, s.167.

95 YILMAZ, s.569; ALTINORDU, s.263.

96 Anayasa Mahkemesinin 17.01.2013 T. ve 2012/80 E., 2013/16 K. sayılı kararı; ASLAN, s.207; ALTINORDU, s.263.

lan bazı durumların düzenlenmesine gerek görülse bile bu, Askeri Ceza Kanuna veya CMK'ya eklenecek bir fasılla düzenlenebilecek mahiyettedir. Kaldı ki ASMYUK'un birçok hükmü tekrar mahiyetindedir⁹⁷.

Askeri mahkemelerde yargılama süreci adli yargıdaki süreçle paralellik gösterir ve soruşturma ile kovuşturma evrelerinden oluşur. Ancak bu aşamada adli yargıdaki uygulamadan farklı bir durum karşımıza çıkmaktadır. Askeri hâkim ve savcı sınıfından olmasa da, teşkilatında askeri mahkeme kurulan kıta komutanı ya da askeri kurum amirinin soruşturma ve kovuşturmayla ilgili yetkilere sahip olması bu farklılığı oluşturmaktadır. 04/01/1961 tarihli ve 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 12/a maddesi gereğince kıta komutanı; *“görevin yapılması için taktik ve idari birlikleri kapsayan ve bir kumanda altında toplanan teşkilatın”* komutanını, Kanun'un 12/c maddesi gereğince askeri kurum amiri de; *“kıta ve karargah anlamı dışında kalan askeri hastane, okul, ordu evi, dikim evi, fabrika, askerlik şubesi, ikmal merkezi ve depo gibi askeri tesis ve teşkilatın* amirini ifade eder.

Teşkilatında askeri mahkeme kurulan kıta komutanı (komutan) ve askeri kurum amirine (amir) tanınmış birçok adli yetki bulunmaktadır. Komutanın adli faaliyetleri olarak adlandırılabilir bu yetkiler genel ceza yargılamasına oldukça yabancı hususlardır⁹⁸. Komutan ve amire tanınan bu yetkilerin; adil yargılanma hakkı, bireysel başvuru, komutan ve amirin yargılanmanın bir süjesi haline getirilmesi ve bunun sonuçları açısından değerlendirilmesinde fayda bulunmaktadır.

A. Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Komutana Verilen Yetkilerin Değerlendirilmesi

1. Mahkemelerin Bağımsızlığı Açısından

Tarafı olduğumuz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AHİS)' in 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının unsurlarından birisi kararı veren mahkemenin tarafsız ve bağımsız olmasıdır. AİHM mahkemelerin bağımsızlığının tespitinde; hâkimlerin atanma şekline, çalışma sürelerine, yürütme organına ve taraflara karşı bağımsızlıklarına, onların etkisi altında kalıp kalmadıklarına ve mahkemelerin bağımsız bir görüntü verip vermediklerine bakmaktadır⁹⁹.

ASMYUK'un 1/2. maddesi gereğince askeri mahkemeler, MSB tarafından kıta komutanlıkları ve askeri kurum amirlikleri nezdinde kurul-

97 ÖZTÜRK Bahri/ERDEM Mustafa Ruhan/ÖZBEK Veli Özer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, 2013, s.911-912; ERMAN, *Askeri Ceza*, s. 305.

98 DEMİRBAĞ, *Hukuk*, s.124 vd.; KANGAL, s.280.

99 DOĞRU Osman/Nalbant Atilla, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi-Açıklama ve Önemli Kararlar*, Şen Matbaa, Ankara, 2012, s.632; ÖZBEY Özcan, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru Yöntemleri*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2008, s.242 vd.

makta olup, bu haliyle doğrudan doğruya komutanlığın veya amirliğinin teşkilatında bulunan bir kurum mahiyetindedir. Bu düzenlemenin bir neticesi olarak ta; daha önce kanunla açıkça tanınan haller dışında bir yetki ve etkiye sahip olmayan komutan ya da amir, klasik hiyerarşiye mahsus yetkilerle donatılarak disiplin amiri konumuna ve görünümüne sahip olmaktadır. Komutana verilen bu yetkilerin kaynağının 5892 sayılı Kanun'la Anayasa'dan çıkarılan "askeri hizmetlerin gerekleri" ifadesinin olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi¹⁰⁰, komutanın aynı zamanda görev yaptığı kurumun amiri olması, disiplinden de sorumlu bulunması, işlenen her askeri suçun disiplini zedelemesi ve düzenin tekrar sağlanıp devamı adına komutanın gerekli her türlü idari tedbiri almak zorunda olması¹⁰¹ ve komutanın haberi olmadan emri altında görev yapan askerler hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılmasının askeri disiplini bozacağı düşüncesiyle bu yetkilerin kendisine verildiğini söyleyenlerde bulunmaktadır¹⁰².

Komutana tanınan bu yetkilerin kaynağı ne olursa olsun askeri mahkemelerin komutanlıklar bünyesinde kurulu bulunması, mahkemelerin her türlü ihtiyaçlarının komutanlık tarafından karşılanması mahkemelerin bağımsızlığını zedeleyen veya en azından AİHM kriterlerinde yer verildiği üzere mahkemenin bağımsız görünüm vermesini engelleyen bir durumdur. Bu mahzurlu durumun önüne geçilmesi adına, askeri mahkemelerin kuruluşuyla ilgili düzenlemenin değiştirilerek mahkemelerin komutanlık ya da amirlik nezdinde kurulması uygulamasına son verilmesi ve mahkemelere kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bütçe imkanları sağlanarak askeri mahkemelerin bağımsızlığının tam olarak sağlanması gerekmektedir.

b. Mahkemeye Erişim Hakkı Açısından

Mahkemeye erişim hakkı AHİS'in 6. maddesinde açıkça düzenlenmese de; AİHM, maddede yer verilen; "Herkes (...) bir mahkeme tarafından davanın (...) görülmesini istemek hakkına sahiptir" hükmünden hareketle bu hakka zımmen AHİS'te yer verildiğine hükmetmiştir¹⁰³.

Mahkemeye erişim hakkıyla ilgili Anayasa'nın "Hak Arama Hürriyeti" başlıklı 36. maddesinde; "Herkes, meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir." ifadesine yer verilmek suretiyle açıkça mahkemeye erişim hakkı düzenlenmiştir.

100 DURU, s.141; ALTINORDU, s.265.

101 DEMİRAG Fahrettin, "Hukuk Devleti, Adil Yargılanma Hakkı ve Askeri Yargı", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.59, Ankara, 2005, s.124 vd., ("Hukuk"); KANGAL, s.312.

102 ERMAN, *Askeri Ceza*, s. 305.

103 AYDIN Bihter, "Türk İdari Yargı Düzeninde Mahkemeye Erişim Hakkı" **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl: 4, S: 15, Ankara, 2013, s.274.

Mahkemeye erişim hakkından söz edilebilmesi için öncelikle kişilerin sahip bulunduğu hak ve yetkiler ile hangi makama hangi sürede başvuru yapabileceğini bilmesi ve yargı yolunun etkin olduğunun kişi de uyarılması gerekir¹⁰⁴.

Mahkemeye erişim hakkının askeri ceza yargısını ilgilendiren kısmına gelince; askeri mahkemelerin yer yönünden yetkilerinin tespiti, suç işleyen kişinin suçu işlediği sırada kadro itibarıyla bağlı olduğu komutanlık ya da amirliğe göre belirlenmektedir. Yani şüphelinin adli yönden bağlı olduğu komutan ya da amirin tespiti durumunda yetkili olan askeri mahkeme de belirlenmiş olmaktadır (ASMYUK m. 21/1). Bir başka deyişle teşkilatında askeri mahkeme bulunan komutan ya da amirin emrinde bulunan asker kişiler, bu teşkilattaki askeri mahkemenin yetki alanına dâhildirler. Komutanlık ya da amirliğin teşkilatında askeri mahkeme kurulması durumunda bu teşkilatın bünyesinde yer alan asker kişilerin bu askeri mahkemenin yetki alanında yer almaları normal kabul edilebilir. Bu konuda üzerinde durulması gereken husus ise, teşkilatında askeri mahkeme kurulmayan komutan ya da amire bağlı olarak görev yapan asker kişilerin neredeki mahkemenin yetkisine dâhil olacağıdır. Hangi yerde görev yapan asker kişilerin hangi askeri mahkemenin yetkisine dâhil olduğu MSB tarafından alınan kararlar belirlenmektedir. Ancak yetkili mahkemelerin belirlenmesine ilişkin karara gizlilik derecesi ihtiva ettiği için mahkemeler ve savcılıklar dışında örneğin müdafiler tarafından ulaşılamamakta ve bu manada mahkemeye erişim hakkı engelleniş olmaktadır. Askeri mahkemelerin belirli bir komutanlık teşkilatı yerine garnizon mahkemeleri şeklinde kurulup örgütlenmeleri halinde bu mahzurlu durum ortadan kalkacaktır¹⁰⁵.

B. Yasa Yollarına Başvuru Konusunda Komutana Verilen Yetkilerin Bireysel Başvuru Yapılmadan Önce Tüketilmesi Gereken Bir Yol Olup Olmadığı Açısından

Anayasa Mahkemesi'nin mevcut uygulaması gereği bireysel başvuruda bulunulabilmesi için başvuruya konu olayla ilgili öngörülmüş olağan yasa yollarının tüketilmesi gerekir. Yani itiraz, temyiz ve istinaf yasa yolları tüketilmesi gereken yasa yolları iken olağanüstü yasa yolları başvurucağının doğrudan ulaşamaması ve başvurunun başka bir makamın takdirine bağlı bulunması nedeniyle etkili ve ulaşılabilir bir yasa yolu değildir. Yine bir yasa yolunun olağan yasa yolları arasında yer alması onun tüketilmesi gereken bir yasa yolu olarak kabulü için yeterli değildir. Bu yasa yolunun ayrıca kişiler için ulaşılabilir ve karmaşık olmaması ve bu

104 ÖZBEY, s.246; AYDIN, s.295.

105 DEMİRACI, Hukuk, s.124 vd.; KANGAL, s.280.

başvuru yoluna ulaşmanın engellenmemiş olması gerekir¹⁰⁶.

Anayasa Mahkemesi verdiği bir kararında CMK'nın 308. maddesi gereğince Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından yapılan "itiraz" başvurusunun sadece Başsavcı tarafından yapılabilmesi ve kişilerin bu konudaki başvurularının yalnızca Başsavcıya harekete geçirmeye yönelik bulunması nedeniyle tüketilmesi gereken bir yol olarak kabul etmemiştir¹⁰⁷.

ASMYUK'un 244/5. maddesi gereğince savaş zamanı askerî mahkemelerden verilen hükümler temyiz edilemez. Ancak on beş yıl ve daha fazla hapis cezası içeren hükümleri, teşkilâtında askerî mahkeme kurulan kıt'a komutanı veya askerî kurum amiri temyiz edebilir. Bu hükümden de anlaşılacağı üzere dosyanın taraflarına ve askeri savcıya dahi verilmeyen temyiz hakkı komutan ve amire verilmiş olup, komutan ve amir temyiz yoluna başvuru konusunda takdir yetkisine sahiptir. Komutana ve amire verilen bu yetki yukarıdaki açıklamalar ışığında etkili ve ulaşılabilir yasa yolu olmaması nedeniyle bireysel başvuru açısından tüketilmesi gereken bir yol olarak kabul edilemez.

C. Yapılan Atfa Rağmen CMK'dan Farklı Olarak Komutan ve Amirin Yargılamanın Bir Süjesi Haline Getirilmesi Açısından

5530 Sayılı Kanun'un 61. maddesi ile ASMYUK'un Ek 1. maddesinde yapılan değişiklikle CMK'nın değerlendirme raporu yetkisine ilişkin 166 ve istinafa ilişkin 272 ilâ 285 inci maddeleri hükümleri dışındaki diğer hükümlerinin askerî yargıda da uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Ancak bu düzenlemeye rağmen komutan ve amire verilen bazı yetkilerin CMK'ya yapılan atıftan farklı şekilde ASMYUK'ta düzenlendiği görülmektedir¹⁰⁸. Bu farklı düzenlemelere değinmek gerekirse:

1. Hazırlık Soruşturmasına Başlanılması Açısından

CMK'nın 160/1. maddesi gereğince Cumhuriyet savcısı, ihbar ya da başka bir şekilde bir suçun işlendiği izlenimini veren bir durumu öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar ve bu araştırmayı yapmak için de hiçbir makam ve merciden izin almaz¹⁰⁹. Hazırlık soruşturmasının başlangıcı CMK'da bu şekilde düzenlense de askeri ceza yargısında durum farklıdır. ASMYUK'un 8. ve 95/3 maddeleri gereğince askeri sav-

106 YEŞİL, s.352.

107 Anayasa Mahkemesi İkinci Bölüm, Başvuru No: 2013/1610, Karar Tarihi: 13.6.2013.

108 KANGAL, s.218-221

109 YENİDÜNYA A.CANER/İÇER Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s.234 vd; YENİSEY Feridun/NUHOĞLU Ayşe, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 2. Baskı, İstanbul, 2014, s.737.

cıların hazırlık soruşturmasına başlayabilmeleri bu konuda komutan ya da amir tarafından verilecek talimata bağlıdır ve istisnalar dışında askeri savcılar resen soruşturmaya başlayamazlar¹¹⁰.

Şüphelinin bağlı olduğu askeri birlik komutanı ya da askeri kurum amiri, kendisinin doğrudan öğrendiği veya Cumhuriyet savcılıkları veya kolluk makamları tarafından gönderilen, askeri yargıya tabi ve askeri savcı tarafından soruşturulması gereken bir suçla ilgili gerekli evrakları hazırladıktan sonra kendi görüşlerini içeren raporunu da ekleyerek, adli yönden bağlı bulunduğu ve teşkilatında askeri mahkeme kurulan kıt'a komutana veya askeri kurum amirine gönderir. Askeri savcının kendiliğinden soruşturmaya başlayabilmesi; ağır cezalı bir suçun işlenmesi halinde, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde (m.95/4) ve yapılan soruşturmanın başka bir suçu ya da kişiyi kapsayacak biçimde genişletilmesinin gerektiği ivedi durumlarda (m.103) mümkündür. Bu durumlarda askeri savcı hazırlık soruşturması emri bulunmaksızın soruşturmaya başlayabilir. Bu istisnaların dışında askeri savcı ancak komutanın soruşturma emri ile harekete geçebilir¹¹¹.

Komutanın bu konudaki yetkisi mutlak olup, soruşturma açılmasına ya da soruşturma açtırmama işlemine ilişkin kararları aleyhine başvurulacak bir kanun yolu yoktur. Ancak Askeri Yüksek Mahkemesi (AYİM) verdiği bir kararında suçtan zarar görenin, komutan tarafından soruşturma açtırılmaması işlemine karşı açılan davayı kabul etmiştir¹¹². Bu kararla birlikte mağdur, şikâyetçi ve ihbarda bulunanlar soruşturma açtırılmaması kararına karşı dava açabilirken mevcut yasal düzenleme nedeniyle askeri savcının AYİM'e ya da başka bir makama başvuru yetkisi yoktur ve bu durum hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Bu nedenle yapılacak bir değişiklikte askeri savcı, mağdur, şikâyetçi ve ihbarda bulunanın, komutan ve amirin soruşturma açtırmama işlemine karşı AYİM'e dava açabilmesine imkân tanınmalıdır¹¹³.

Kamu görevlileri hakkında görevleri nedeniyle işlenen suçlar nedeniyle doğrudan soruşturmaya başlanılamaması ve 02/12/1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri gereğince soruşturma iznine ihtiyaç bulunması karşısında; görevle ilgili konularda komutan ve amir tarafından soruşturma

110 DURU, s.140-141; DEMİRACI, *Hukuk*, s.127; ALTINORDU, s.263; ÇÖREZ, s.32; ALP, s.45-46; DEMİRACI, *İşiğında*, s.172-173; KANGAL, s.313.

111 BİLGİN Ahmet, *Birlik Komutanının Hukuk El Kitabı*, Gözlem Yayıncılık, Ankara, 2001, s.119-120; ÇÖREZ, s.31; DEMİRACI, *Hukuk*, s.128 vd.; ERMAN, *Askeri Ceza*, s.357-359; DEMİRACI, *İşiğında*, s.174; ALP, s.46; ALTINORDU, s.263-264; DURU, s.140 vd.

112 AYİM 3. Dairesinin 02.4.2009 T., 2008/1054 E., 2009/385 K., sayılı kararı.

113 ERMAN, *Askeri Ceza*, s. 357-359; ALP, s.54-55, 117; DEMİRACI, *Hukuk*, s.133.

emri verilmesi gerektiğinde bir sorun olmadığı kabul edilebilir. Ancak asker kişilerin şahsi suçları nedeniyle izne gerek kalmaksızın memurlar ve diğer kamu görevlilerinde olduğu gibi askeri savcılarının doğrudan soruşturmaya başlayabilmelerinin daha isabetli olacağı düşünülmektedir¹¹⁴.

2. Hazırlık Soruşturmasının Gizliliği Açısından

CMK kapsamında yapılan hazırlık soruşturması gizli olup, gizliliğin ihlali TCK'nın 285. maddesinde soruşturmanın gizliliğini ihlal suçuyla yaptırıma bağlanmıştır. Soruşturmanın gizliliği esasen şüpheliye karşıdır. Fakat gizlilik üçüncü kişiler ve herkes için de geçerlidir¹¹⁵. CMK'daki düzenlemenin bu şekilde olmasına rağmen komutan ya da amir ASMYUK'un 8/1. ve 102. maddeleri gereğince yapılmakta olan soruşturma hakkında askeri savcıdan her zaman bilgi isteyebilir. Komutana, hakkında soruşturma yapılan asker kişilerin sadece adli yönden kendisine bağlı olması nedeniyle soruşturma ile ilgili bilgi isteme hakkının verilmesi doğru bir uygulama değildir ve bu durum soruşturmanın selameti açısından çok mahzurludur¹¹⁶.

3. Koruma Tedbirleri Açısından

CMK'nın 90 ve 145. maddeleri arasında düzenlenen koruma tedbirlerine karar verme yetkisi mahkemeye, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise daha sonra mahkemeden karar almak şartıyla Cumhuriyet savcısına aittir¹¹⁷. Askeri ceza yargılamasında ise soruşturma aşamasında, arama ve el koymaya karar verme yetkisi; milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçının bulunması halinde askeri mahkemeye aittir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise adli yargıda olduğu gibi askeri savcı da arama ve el koyma kararı verebilir. Ancak askeri savcının arama ve el koyma işlemi yapabilmesi ASMYUK'un 66/2. maddesi gereğince bu konuda teşkilatında askeri mahkeme kurulan kıt'a komutanı ya da askeri kurum amirinin vereceği yazılı emre bağlıdır¹¹⁸.

Adli yargı sisteminde soruşturmanın gizliliği gereğince mahkeme ya da savcılık tarafından verilen arama kararı ve hazırlık soruşturması işlemleri, bu işlemlerle ilgili kararı veren makam dışında hiç kimsenin haberi ve bilgisi olmadan yerine getirilir. Askeri yargılama sisteminde ise hazırlık soruşturması esnasında askeri mahallerde arama yapılabilmesi

114 DEMİRACI, *Hukuk*, s.134; ALP, s.54-55.

115 YENİSEY/NUHOĞLU, s.748; YENİDÜNYA/İÇER, s.242-243.

116 ACİL, s.134; ALP, s.117-118; KANGAL, s.313; DURU, s.144.

117 YENİDÜNYA/İÇER, s.285 vd.

118 DURU, s.26; DEMİRACI, *Hukuk*, s.126; KANGAL, s.312; BİLGİN, s.122.

ASMYUK'un 66/3 maddesine göre, o yerdeki askeri birlik komutanının ya da kurum amirinin haberdar edilmesine bağlıdır. Kanun'da yer alan bu düzenleme soruşturmanın gizliliği ilkesine uymadığından değiştirilmelidir¹¹⁹. Benzer şekilde ASMYUK'un 67/1. maddesine göre arama esnasında soruşturulan olayla ilgili olmayan ancak kovuşturmayı gerektiren delillere el konulup zapt edilir ve bunlar komutana, amire veya askeri savcıya evrakla birlikte gönderilir.

Yine ASMYUK'un 69/2. maddesine göre komutan ya da amir şüphelinin tutuklanmasını isterse bu istemini gerekçeli olarak askerî savcıya bildirir. Askerî savcı bu istemi yetkili askerî mahkemeye intikal ettirmek zorundadır. Bu düzenleme gereğince askeri savcı şüphelinin tutuklanması konusunda farklı bir düşünce de olsa bile bu talebi mahkemeye iletmek durumundadır ve düzenleme CMK hükümleri de dikkate alındığında, askeri savcı dışında komutan ve amiri yargılamanın bir tarafı ya da süjesi haline getirmesi yanında askeri savcılarının tarafsızlığını ve bağımsızlığını şüpheye düşürmesi nedeniyle de yerinde bir düzenleme değildir¹²⁰.

Aynı şekilde ASMYUK'un 95/3. maddesi gereğince soruşturma evrakını inceleyen kıt'a komutanı veya askerî kurum amiri şüphelinin tutuklanmasını isterse bu husustaki talebini askerî savcıya bildirir. Daha önceki düzenleme de komutan yada amirin doğrudan tutuklama isteme yetkisi bulunmaktayken bu yetki 29/6/2006 tarihli ve 5530 sayılı Kanun'la kaldırılmıştır¹²¹.

4. Yasa Yollarına Başvuru Açısından

CMK'nın 260 ve devamı maddeleri gereğince verilen kararlarla ilgili yasa yollarına başvuru hakkı; katılan, sanık, vekil, suçtan zarar gören, yasal temsilci ve Cumhuriyet savcısına aittir. Yani başvuru hakkı, karardan hukuki olarak etkilenebilecek kişi ve makamlara tanınmıştır¹²². Ancak askeri yargıda durum farklıdır.

ASMYUK'un 107. maddesine göre; askerî savcı tarafından verilen kovuşturmaya yer olmadığına dair karara ve Kanun'un 112/2. fıkrası gereğince askeri savcının, dosyayı yetki alanında görmeyip yetkisizlik ya da görevsizlik kararı vermesi üzerine bu karara, teşkilâtında askerî mahkeme kurulan yetkili kıt'a komutanı ve askeri kurum amiri itiraz edebilir. Komutan ve amire verilen bu yetki yukarıda da yer verildiği üzere bu kişileri yargılamanın bir tarafı ve süjesi haline getirdiğinden yeniden ele alınmalı

119 ALTINORDU, s.262.

120 ACİL, s.132-133; ÇÖREZ, s.33; ALP, s.118; ALTINORDU, s.262; DEMİRAÇ, *Hukuk*, s.145; DURU, s.143.

121 DEMİRAÇ, *Hukuk*, s.145; DEMİRAÇ, *İşğında*, s.173.

122 YENİDÜNYA/İÇER, s.775 vd.; YENİSEY/NUHOĞLU, s.1184.

ve Kanun'dan çıkarılmalıdır¹²³.

Yine ASMYUK'un 71. maddesi gereğince verilen tutukluluk ya da tutukluluğun reddi kararına karşı kıt'a komutanı veya askerî kurum amiri itiraz edebilir ve bu itiraz Kanun'un 75/2. maddesi gereğince mahkemenin kararından itibaren üç gün içinde yapılmalıdır. Bu düzenleme de CMK anlamında sıkıntılı bir düzenlemedir. CMK'daki düzenlemelerde Cumhuriyet savcısı dışında hiçbir makamın, şüphelinin tutuklanmasını talep etme yetkisi yoktur ve soruşturmanın sağlıklı yürütülebilmesi açısından gerekli olan da budur. Zira soruşturmanın gizliliği nedeniyle dosya hakkında bilgi sahibi olan yegane makam savcılık makamıdır¹²⁴.

Benzer şekilde 4483 sayılı kamu görevlilerinin yargılanması usulünün düzenlendiği Kanun gereğince hakkında soruşturma izni verilen kamu görevlisi hakkında soruşturma izni veren amir tarafından soruşturma ve kovuşturma işlemlerine müdahale imkanı olmadığı gibi verilen kararlara karşı temyiz ya da itiraz hakkı da yoktur. Askeri ceza yargısında komutan ve amire böyle yetkilerin verilmesi, bu kişileri yargılamanın bir sujesi haline getirmektedir ve yargılamanın sıhhat için verilen bu yetkilerin kaldırılması gerekir. ASMYUK'un 73. maddesine göre de şüpheli ve sanığın tutuklanmasından komutan ve askerî kurum amiri haberdar edilir¹²⁵.

Daha önceki düzenlemede tutuklunun askerî savcı tarafından salıverilmesi konusunda komutan ya da amire görüş bildirme yetkisi verilmişti ancak bu düzenleme de 5530 sayılı Kanun'la kaldırılmıştır¹²⁶.

Aynı şekilde ASMYUK'un 196, 200, 201/2, 209/2, 233, 248/1, 250/4, 254/5. maddeleri gereğince kıt'a komutanı ve askerî kurum amiri; itiraz, temyiz, karar düzeltme, yargılamanın yenilenmesi kanun yollarına başvurabilir. Ayrıca Askerî mahkeme ya da askerî savcılığın kararına karşı kanun yoluna gidilip gidilemeyeceği konusunda karar vermek için soruşturma veya kovuşturma dosyasını isteyebilir (Askerî Mahkemeler, Askerî Savcılıklar Kalem Teşkilatı ve Personelin Görev ve Sorumlulukları Hakkında Yönetmelik md.13)¹²⁷. Bu düzenleme de yeniden ele alınarak, yargılamanın bir tarafı olmamasına rağmen, taraf gibi komutan ve amire yetki vermesi nedeniyle Kanun'dan çıkarılmalıdır¹²⁸.

5. Yetkili Mahkemenin Belirlenmesi Açısından

CMK'nın 14. maddesi gereğince yabancı ülkelerde işlenen suçlarda yetkili mahkeme; suçun işlendiği yer belli değilse şüpheli veya sanığın

123 ALP, s.118.

124 YENİDÜNYA/İÇER, s.343.

125 ALP, s.118; DEMİRACI, *Hukuk*, s.146.

126 ALTINORDU, s.264; DEMİRACI, *Hukuk*, s.146.

127 KANGAL, s.314-315.

128 ÇÖREZ, s.35 vd.; KANGAL, s.383 vd.; ALP, s.118.

yakalandığı yer mahkemesi, yakalanmamışsa yerleşim yeri mahkemesi, şüpheli ya da sanığın Türkiye’de yerleşim yeri yoksa Türkiye’deki en son ikametgâhının bulunduğu yer mahkemesidir¹²⁹.

Askeri ceza yargısında ise; yabancı ülkelerde işlenip Türkiye’de yargılamanın yapılması gereken suçlarda soruşturmayı isteyen komutan ve amir ASMYUK’un 24. maddesi gereğince suçun işlendiği yere daha yakın olan bir askeri mahkemeye yetki verebilir¹³⁰.

Aynı şekilde birden fazla sanıklı dosyalarla ilgili CMK’nın 16/3. maddesi gereğince yetkili mahkemenin hangisi olduğu konusunda uyuşmazlık çıkması durumunda, Cumhuriyet savcısı ya da sanığın isteği üzerine ortak yüksek görevli mahkeme birleştirmeye gerek olup olmadığına ve gerek varsa hangi mahkemede birleştirileceğine karar verir¹³¹. Askeri mahkemeler arasında yetki uyuşmazlığı çıkması durumunda ise davaya bakacak mahkemeyi ASMYUK’un 27/2. maddesi gereğince nezdinde askeri mahkeme kurulan kıt’a komutanı ve askeri kurum amiri ya da askeri savcının talebi üzerine Askeri Yargıtay belirler. Bağlantılı davalarda yetkili olduğuna karar verilen askeri mahkeme kendisine intikal eden davaların bir kısmında yetkili olsa da, ASMYUK’un 27/2. maddesi gereğince yetkili kılınması durumunda aslında yetki alanına girmeyen davalara da bakmak durumunda kalmaktadır¹³².

Yine CMK’nın 19. maddesi gereğince Yetkili mahkeme ya da hâkim, hukukî veya fiilî nedenlerle görevini yapamayacak durumda bulunursa; yüksek görevli mahkeme, davanın başka yerdeki aynı derecede bir mahkemeye nakline karar verir. Davanın görevli ve yetkili olan mahkemenin bulunduğu yerde görülmesi kamu güvenliği için tehlike arz ederse, davanın naklini Adalet Bakanı Yargıtay’dan ister¹³³.

Askeri ceza yargısında ise ASMYUK’un 29/1. maddesi gereğince, soruşturmanın mahallinde yapılması askeri disiplinin korunması açısından mahzurlu olursa komutan veya askeri kurum amirinin teklifi üzerine ya da Milli Savunma Bakanlığı doğrudan Askeri Yargıtay’dan davanın başka bir yerdeki askeri mahkemeye nakline kara verilmesini isteyebilir. Askeri mahkemenin hukuki veya fiili sebepler nedeniyle görevini yapamayacak duruma gelmesi halinde ise nezdinde askeri mahkeme kurulan komutan veya askeri kurum amiri ASMYUK’un 29/3. maddesi gereğince Askeri Yargıtay’dan davanın başka bir yerdeki askeri mahkemeye naklini isteye-

129 YENİDÜNYA/İÇER, s.73; YENİSEY/NUHOĞLU, s.260.

130 KANGAL, s.284.

131 YENİSEY/NUHOĞLU, s.262.

132 DEMİRACI, *Hukuk*, s.126; KANGAL, s.284.

133 YENİDÜNYA/İÇER, s.75; YENİSEY/NUHOĞLU, s.267.

bilir. Askeri Yargıtay'ın davanın nakline karar vermesi durumunda, dava da yetkili olmayan bir askeri mahkeme yetkili hale gelmektedir¹³⁴.

6. Kararların İnfazı Açısından

Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin usûl ve esasların düzenlendiği 5275 sayılı Kanun'un¹³⁵ 20. maddesi gereğince verilen kararların infaz işlemleri Cumhuriyet başsavcılıkları tarafından yapılmaktadır. Ancak infaz aşamasında hükmün yorumunda ya da verilen cezanın hesabıyla ilgili tereddüt yaşanması halinde bu tereddüdün giderilmesi için kararı veren esas mahkemesine müracaat edilebilir. Ayrıca ceza infaz kurumları ve tutukevlerindeki hükümlü ve tutuklularla ilgili yapılan işlemlerin mevzuat hükümlerine aykırılığı iddiasıyla yapılan işlem ve faaliyetlerle ilgili de infaz hâkimliklerine başvuru imkânı vardır¹³⁶.

Askeri ceza yargısında ise hükümlerin infazı farklılık gösterir. Şöyle ki; ASMYUK'un 244/5. maddesi gereğince, subaylar hakkında verilen mahkûmiyet kararlarının infazı, askeri savcının talebi üzerine komutan ya da askeri kurum amiri tarafından yapılır. Benzer şekilde ASMYUK'un 246/4. maddesine göre komutan ya da amir, er ve erbaşlar hakkında Askeri Ceza Kanununun 64, 65, 66, 67, 68, 69 ve 70. maddelerinde yazılı suçlardan dolayı verilen hükümlerin infazının aynı dönemde askere çağırılanlar kadar hizmet gördükten sonra bırakılmasını teklif edebilir.

Yine ASMYUK'un 249. maddesi gereğince savaş zamanı, askerî mahkemelerden verilen ve Türk silahlı kuvvetlerinden çıkarmayı, rütbenin geri alınmasını veya askerî öğrencilik hakkının kaybedilmesini kapsayan cezalar dışındaki hapis cezalarının infazının savaşın sonuna kadar geriye bırakılmasını kıt'a komutanı ya da askerî kurum amiri, Türk silâhlı kuvvetleri komutanı veya onun yetki verdiği diğer komutanlardan isteyebilir.

7. Soruşturma ve Kovuşturmanın Geri Bırakılması Açısından

CMK'nın 171/2. maddesinde soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olup üst sınırı bir yıl ya da daha az hapis cezasını gerektiren suçlarla ilgili yeterli şüphenin varlığına rağmen Cumhuriyet savcısı kamu davasının açılmasını beş yıl süreyle erteleyebilir¹³⁷. Aynı şekilde CMK'nın 231. maddesindeki şartların varlığı halinde hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir ve sanık beş yıl süreyle denetime tabi tutulur¹³⁸.

134 KANGAL, s.285.

135 Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, 29/12/2004 tarih ve 25685 sayılı Resmî Gazete.

136 ARAS Bahattin, *İnfaz Aşamasında İnfaz Hâkimliğinin ve Esas Mahkemesinin Görev ve Yetkileri*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s.32-33.

137 YENİSEY/NUHOĞLU, s.842; YENİDÜNYA/İÇER, s.277.

138 YENİDÜNYA/İÇER, s.756; YENİSEY/NUHOĞLU, s.845.

Askeri ceza yargısında ise; savaş hâlinde askerî mahkemenin görevine giren asker kişilerle ilgili soruşturma ve kovuşturma işlemleri, barışa veya askerliklerinin bitimine kadar geri bırakılabilirken, teşkilâtında askerî mahkeme kurulan kıt'a komutanı veya askerî kurum amirine ASMYUK'un 20/4. maddesi gereğince askerî menfaat ve zorunluluklar nedeniyle geri bırakma hükümlerinin uygulanmamasını askerî savcıdan isteyebilme yetkisi verilmiştir¹³⁹.

8. Hâkimin Davaya Bakamayacağı Hâller ve Reddi Açısından

Hâkimin davaya bakamayacağı haller ve reddinin düzenlendiği ASMYUK'un 37/1. maddesinde, hâkimin CMK'da belirtilen durumlar dışında, davayla ilgili kıt'a komutanı ve amir sıfatıyla olay hakkında rapor vermesi halinde hâkimlik görevi yapamayacağı belirtilmiş olup, bu maddede ki düzenlemeyle idari bir makamda bulunduğu dönemde dava konusu olayla ilgili görüşünü açıklayan ve rapor hazırlayan komutan veya amirin daha sonra o dosyada hâkim olarak görev alamayacağına yer verilmiştir. Düzenleme yargılamanın sıhhati açısından yerinde ve isabetli bir düzenlemedir¹⁴⁰.

9. Geçici Süreyle İşten El Çektirme Açısından

CMK'dan farklı olarak ASMYUK'un 84. maddesi gereği, Askerî savcının asker kişi olan bir şüphelinin geçici olarak işten el çektilmesini gerekli görmesi halinde, bu konuda karar verme yetkisi teşkilâtında askerî mahkeme kurulan yetkili kıt'a komutanı veya askerî kurum amirine aittir¹⁴¹.

10. Değerlendirme

Yukarıda anlatılardan da anlaşılacağı üzere komutan özellikle soruşturma aşamasında olağanüstü yetkilere sahiptir. Hazırlık soruşturmasının emriyle başlıyor olması, soruşturma devam ederken soruşturmaya ilgili her türlü bilgiyi isteyebilmesi, verilen görevsizlik, yetkisizlik, takipsizlik, tutuklama ve tutuklanmama kararlarına itiraz edebilmesi, doğrudan kanun yollarına başvurabilmesi dikkate alındığında, yargılamanın bir süjesi olup olmadığı akla gelmektedir. Kanaatimizce, yargılama sürecindeki önemli ve etkin rolüne rağmen, komutanın özellikle duruşma evresinde doğrudan bir görevinin bulunmaması, delil ikame edememesi, tanık din-

139 Bu suçlarla ilgili geri bırakma hükümleri uygulanmaz: A) Aşağı haddi beş yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar. B) Askerî Ceza Kanununun 3 üncü babının birinci, üçüncü (63 üncü maddesinin birinci fıkrası ile 76 ve 77 nci maddeleri hariç), dördüncü, beşinci (82, 83, 84, 95 inci maddeleri hariç), yedinci fasıllarında yazılı suçlar. C) Askerî Ceza Kanununun 130, 131 ve 137 nci maddelerinde yazılı suçlar; DEMİR AÇ, *Hukuk*, s.126; KANGAL, s.312.

140 KANGAL, s.303 vd.

141 KANGAL, s.335.

lenmesini ve hâkimin reddini isteyememesinden dolayı yargılamanın bir süjesi kabul edilmemelidir. Ayrıca komutan ya da amire sırf teşkilatında askeri mahkeme kurulmasını sağlamak için bu kadar geniş yetki verilmesi yerinde bir düzenleme değildir. Komutana, yargılamaya ilişkin yetkileri dar tutulmak suretiyle ve daha çok disiplini sağlamaya yönelik bir kısım adli yetkiler verilebilir ve böylece komutanın idari-hiyerarşik yetkilerini kullanarak mahkemenin bağımsızlığını ve tarafsızlığını tehlikeye düşürebilecek işler yapmasının önüne geçilebilir¹⁴².

Komutanın yetkiler, sivil yargıda olduğu gibi görevle ilgili soruşturma ve kovuşturma kapsamında izin vermeye sınırlandırılmalı, asker kişilerin şahsi ve görevle ilgili olmayan suçları kapsamında izinle ilgili yetkisi olmamalı, soruşturma kapsamında askeri savcının yaptığı her işlemle ilgili doğrudan ya da dolaylı olarak müdahil olabilmesinin önüne geçilerek askeri savcılarının her hangi bir baskı ve izine gerek duymadan bağımsız şekilde soruşturma yapabilmesi sağlanmalı ve askeri savcının, görevle ilgili konularda komutan tarafından verilmeyen soruşturma izni ve komutana tanınan diğer yetkileriyle ilgili itiraz hakkı bulunmalıdır. Yine komutana tanınan kanun yollarına başvuru ve kovuşturma aşamasındaki mahkeme kararlarına itiraz hakkı kaldırılarak askeri mahkemeler üzerinde oluşabilecek baskılar kaldırılmalı ve komutanın bu konudaki yetkileri yargılamanın bir süjesi olan askeri savcılara verilerek sağlıklı bir yargılamanın yapılmasına zemin hazırlanmalıdır. Aynı şekilde askeri mahkemelerin bir komutanlık teşkilatı içinde kurulu olması uygulamasına son verilmeli, kendilerine ait bir bütçelerinin olması sağlanarak her türlü ihtiyaçlarının komutanlık tarafından karşılanması ve bu manada askeri mahkemelerin bütçe imkânları yönüyle komutanlıklara bağılılıklarına son verilmelidir¹⁴³.

SONUÇ

Her ülke varlığını korumak ve devam ettirmek adına milli bir orduya gereksinim duyar. Bu gereksininin neticesi olarak faaliyet gösteren silahlı kuvvetlerin, kendine ait bir hukuk sistemi vardır ve işlenen bir suç nedeniyle sistemin ihlal edildiği durumlarda disiplin ve düzenin devamı adına bu ihlalin giderilmesi gerekir. Silahlı kuvvetlerin diğer devlet kurumlarından farklı ve katı bir disiplin anlayışının olması, her askeri birliğin olduğu yerde sivil mahkemelerin bulunmaması, askerlik hizmet ve görevinin kendisine özgü özelliklerinden kaynaklanan suçların bulunması askeri yargının varlık sebebinin oluşturmaktadır. Ancak askeri yargı sisteminin yargı birliği düzenine tezatlık oluşturduğu, çağdaş hukuk düzenine uymadığı, görev ve yetkilerinin geniş olduğu, keyfiliğe müsait olduğu, aske-

142 ÇÖREZ, s.31-34; AKKUŞ, s.116; KANGAL, s.315; DEMİRACI, *Hukuk*, s.125.

143 AKKUŞ, s.116; ALP, s.130.

ri yargı organlarının bağımsız olmadığı, mahkemelerin kuruluş şekilleri, hâkim ve savcılarının teminatları ve konumları gibi nedenler askeri yargının varlığına karşı çıkılmasına sebep olan hususlardır¹⁴⁴.

Ülkemizde askeri yargı konusundaki ilk düzenlemeler Osmanlı döneminde yapılmıştır. Askeri yargı ile ilgili anayasalarımızdaki ilk düzenleme 1961 Anayasası ile yapılmıştır. 1982 Anayasasınının 145. maddesinde de, askeri yargı faaliyetinin, askeri mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütüleceği hükme bağlanmıştır. Askeri mahkemeler tarafından verilen kararlar ile ilgili temyiz incelemesini Askeri Yargıtay yapmaktadır. Askeri mahkemelerinin kuruluşu, işleyişi, askeri hâkim ve savcılarının özlük hakları, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı, askerlik hizmetinin gerekleri göz önüne alınarak kanunla düzenlenmektedir.

Ülkemizdeki askeri yargı sisteminin eski ve köklü bir geçmişi olsa da bu mahkemeler, yapısı ve işleyişi nedeniyle sürekli eleştirilmiş ve yapılması düşünülen her Anayasa değişikliğinde de kaldırılmaları gündeme gelmiştir.

Askeri mahkemelerde subay üye bulunması uygulamasına, sivil kişilerin barış zamanında askeri mahkemelerde yargılanmasına son verildiği ve disiplin mahkemeleriyle ilgili yapılan değişikliklerde olduğu gibi, yapılacak değişikliklerle askeri mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı konularında iyileştirmeler yapılmalıdır. Bu bağlamda;

Dünyadaki örneklerinden hareketle askerlik hizmet ve görevinin gerekleri de dikkate alınarak askeri mahkemeler bir ihtisas mahkemesi şeklinde yeniden ele alınmalı, hâkimlik teminatı, mahkemelerin bağımsızlığı, tarafsızlığı ve askerlik hizmetinin gerekleri kavramları birlikte değerlendirilmeli ve askeri gereklilik unsuru ancak mahkemelerin bağımsızlığına ve hâkimlik teminatına zarar verilmediği sürece göz önünde bulundurulmalıdır. Askeri mahkemelerin görev alanı net olarak çizilerek, bu mahkemelerin görev ve yetkilerinin özellikle savaş, seferberlik ve sıkıyönetim zamanında genişlemesine son verilmeli ve adli yargı mahkemeleriyle yaşanan görev ihtilafına son verici düzenlemeler yapılmalıdır. Bu kapsamda askeri mevzuat yeniden ele alınarak sadeleştirilmeli ve askeri mevzuatın diğer yasalarla uyumlu hale getirilmesi sağlanmalıdır. Yine askeri suç tanımı tekrar düzenlenmeli, sadece Askeri Ceza Kanunu'nda düzenlenen suçlar askeri suç kabul edilmeli ve mevcut durum itibarıyla diğer ceza kanunlarına atıf yapılan suçlarında askeri suç kabul edilmesi uygulamasına son verilerek, suçun işlenmesi ve sonuçları itibarıyla askerlik hizmeti için önemli bir yer teşkil eden suçlar askeri suç tanımına dâhil edilmeli, dava-

144 ÇÖREZ, s.126; DEMİRAĞ, *Hukuk*, s.194; ALTINORDU, s.267.

nın askeri mahkemede görülmeye başlamasından sonra askerlikle ilişiğin kesilmesi sonucu doğuran durumlarda yargılamanın adli mahkemede görülmesinin ve bu manada ortaya çıkacak kavram kargaşasının önüne geçilmelidir¹⁴⁵.

Yapılacak düzenlemeyle, askeri yargının bağımsızlığının ve tarafsızlığının artırılmasına yönelik adımlar atılmalı ve bu kapsamda ilk olarak; askeri hâkim ve savcıların mesleğe alımı, yükselmeleri, tayinleri, disiplin soruşturmaları, haklarında yapılacak soruşturmalar ve diğer özlük hakları ile ilgili Milli Savunma Bakanlığı'nın yetkilerine son verilmeli ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna benzer bağımsız bir kurul tarafından bu işlemler yapılmalıdır. Komutana verilmiş olan adli yetkiler kaldırılmalı ya da çok sınırlandırılmalı ve bu yetkiler, disiplinin sağlanmasına yönelik idari faaliyetlerle ilgili olmalı ve askeri hâkim ve savcılarının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile soruşturma ve kovuşturmanın sıhhatini etkileyebilecek yargısal yetkileri kaldırılmalı ve idari bir makam olmanın gereği olarak komutanın vereceği soruşturma izninin sınırını, askeri görevle ilgili işlenen suçlar oluşturmalı ve komutanı yargılamanın süjesi haline getiren düzenlemeler Kanun'dan çıkarılmalıdır. Benzer şekilde askeri savcılığa bağlı askeri kolluk kurulmalı ve soruşturmalar bu kolluk vasıtasıyla yapılmalıdır¹⁴⁶.

Askeri yargı ile ilgili değişiklik önerileri bu yargı sistemin işleyişinin iyileştirilmesine yönelik olup, her Anayasa değişikliğinde gündeme getirildiği gibi askeri yargının kaldırılmasına yönelik değildir. Askeri yargı ülkemizde, sırf yargı ayrılığı sisteminin varlığı ve ayrı yargı kollarının teşkilatlanması gerekliliğinin sonucu değil, tarihi nedenler ve ülke gerçekliği göz önüne alınarak kurulmuş ve bir asırdan fazladır faaliyet gösteren yargı koludur. Her ne kadar askeri yargı sistemiyle ilgili görev ve yetkilerinin azaldığı ve bir nevi askeri disiplini sağlamaya yönelik görev ifa etliği iddia edilerek ayrı bir yargı kolu olarak düzenlenmesine ve bu suçlarla sınırlı temyiz incelemesi yapan bir temyiz mahkemesine ihtiyaç bulunmadığı dile getirilse ve yapılacak Anayasa değişikliği ile adli yargı bünyesine alınabileceği söylene de¹⁴⁷ bu görüşe katılmak mümkün değildir. Çünkü askeri yargı sistemi, aynı idari yargı sisteminde olduğu gibi idari rejiminin bir unsuru olan ihtisaslaşmaya verilen önemin neticesi olarak kurulmuştur. İdari rejim sisteminden vazgeçilip yargı birliği sistemine dönülmeden ve askeri suçlarla ilgili soruşturma ve kovuşturma işlemleri ortadan kalkmadan askeri yargı sisteminin kaldırılması ya da başka bir yargı koluna dâhil edilmesi mantıklı bir düzenleme olmaz. Ayrıca askeri yargı-

145 DURU, s.155 vd; AKKUŞ, s.115 vd; DEMİRACI, *Hukuk*, s.196; ÇÖREZ, s.129-130; ALP, s.127.

146 DEMİRACI, *Hukuk*, s.195; ALTINORDU, s.267; ALP, s.127 vd.

147 ALP, s.130.

nın kaldırılmasındaki amaç, Anayasa'da yer alan yüksek mahkemelerin sayısının azaltılması da olamaz. Zira Anayasa'da yer almaması gereken birçok kurumun varlığı göz önüne alındığında, yüz yıldan fazla köklü bir geçmiş, donanım ve birikimi bulunan, verdiği kararlar, işleyişi ve imkânları yönüyle diğer yargı kollarına göre birçok avantaja sahip askeri yargı kolunun kaldırılması yerine, işleyişiyle ilgili eleştiriye açık hususlarda düzenleme yapılması en mantıklı çözümdür.¹⁴⁸

Avrupa Birliği reform süreci ve AİHM kararları doğrultusunda zaten eleştiriye açık birçok hususla ilgili düzenleme yapılmış olup, şu anda sadece askeri suçların yargılamasının yapıldığı bir yargılama düzenine dönüşen askeri yargının görev alanına giren suçların soruşturma ve kovuşturulması görevinin askerlik hizmet ve görevine yabancı adli yargı hâkim ve savcılarının verilmesi sağlıklı neticeler vermez. Askeri ceza yargısının birinci amacı, işlenen suç nedeniyle bozulan düzenin tesis ve temadisi-dir ve bu düzenin devamı adına da en isabetli kararlar, alanında uzman kişilerce verilebilir. Adli yargı hâkim ve savcılarının aldıkları eğitim ve mesleki tecrübeleri nasıl idari yargı davalarını çözmek için yeterli değilse, aynı şekilde ayrı bir uzmanlığı gerektiren ve bünyesinde kendine özgü suçları barından askeri ceza yargısı içinde yeterli değildir.

Kaldı ki askeri yargıya yöneltilen eleştirilerden hiçbirisi bu yargı kolunun yetersizliği ya da ihtiyaçlara cevap verememesi nedeniyle yapılmamaktadır, eleştirilerin ortak noktası mukayeseli hukukta ülkemizdeki sisteme benzer bir sisteme yer verilmemesidir. Ancak bu gerekçe de tek başına askeri yargının kaldırılması için yeterli değildir. Askeri yargının varlık nedeni tarihi sebepler ve ülke gerçekliğinde aranmalıdır. Ülkemizin coğrafi ve jeopolitik konumu düşünüldüğünde nasıl güçlü bir orduya ihtiyacı varsa, bu büyük ve güçlü orduda disiplinin sağlanıp, düzenin devamı adına güçlü ve oturmuş bir yargı sistemine de ihtiyacı vardır.

Askeri yargının adli yargı bünyesine alınması, zaten dosya yükü altında ezilen adli yargı sistemine ayrı bir yük getirecek ve sistemin işleyişiyle ilgili sıkıntıları daha da arttıracaktır. Askeri yargı adli yargı bünyesine alınsa dahi, bu yargı kolu içinde askeri suçlarla ilgili dosyalara bakan mahkemelerin ve bu mahkemelerce verilen kararların incelemesini yapacak Yargıtay dairelerinin gerekliliği karşısında, aslında kaldırıldığı söylenen askeri yargı varlığını farklı isim altında devam ettirecektir. Tamamen kaldırılmayan ve bir şekilde varlığı devam edecek olan ve hali hazırda belki de yargı sistemimizde işleyişi en düzgün, idari ve yargısal problemi en az yargı kolu olan askeri ceza yargısını kaldırmanın bu manada usul ekonomisine de hiçbir katkısı olmayacaktır. Bu nedenle askeri yargı siste-

148 LİMAN, s.14.

miyle aksayan ve deęiŐtirilmesi gereken hususlarda dzenleme yapılarak, evrensel hukuk ve CMK'de yer verilen temel ilkelerle uyumlu bir askeri ceza ve usul yasađı yapılmasında ve eleŐtirilerin önüne gečilmesinde fayda olduđu dŐŐünölmektedir.¹⁴⁹

149 LİMAN, s.16.

KAYNAKLAR

ACİL Fırat, **Askeri Yargının Hukuk Devletindeki Statüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.

AKKUŞ Mehmet Erkan, **Adil Yargılanma Bakımından Askeri Ceza Yargısı**, Yayınlanmamış YL. Tezi, Ankara, 2015.

AKMANER İ.Fevzi, "Türkiye'de Askeri Kazanın Tarihçesi ve Tekâmülü", **Askeri Adalet Mecmuası**, Y.3, S.10, Ankara, 1957.

ALKAN Mehmet, "6413 Sayılı TSK Disiplin Kanununun Esasları", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.117, Ankara, 2015.

ALTINORDU Fazıl, "Askeri Mahkemelerin Bağımsızlığı Ve Mahkemelerin İşleyişi İle İlgili Yapılan Değişikliklerin Yargı Bağımsızlığı Açısından Değerlendirilmesi", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S.2, Ankara, 2014.

ALP Erhan, **Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Askeri Ceza Yargısı: Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2013.

ARAS Bahattin, **İnfaz Aşamasında İnfaz Hâkimliğinin ve Esas Mahkemesinin Görev ve Yetkileri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.

ASLAN M. Yasin, "Sırf Askeri Suçlar ve Ceza Hukukundaki Sonuçları", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.90, Ankara, 2010.

AYDIN Bihter, "Türk İdari Yargı Düzeninde Mahkemeye Erişim Hakkı" **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl: 4, S: 15, Ankara, 2013.

AYHAN Önder, "2000 Yılında Yargı ve Askeri Yargı Oturumu" **Askeri Yargıtay'ın 85. Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu Dergisi**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1999.

BİLGİN Ahmet, **Birlik Komutanının Hukuk El Kitabı**, Gözlem Yayıncılık, Ankara, 2001.

CENTEL Nur, "Adil Yargılanma Hakkı ve Askeri Yargı", **Askeri Yargıtay'ın 89'uncu Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu**, Ankara, 2003.

ÇÖREZ Özgür, **Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Askeri Yargı (Ceza) Sistemi**, Yayınlanmamış YL Tezi, İzmir, 2007.

DEĞİRMENCİ Olgun/ERGUTEKİN İdris, "Askeri Ceza Hukukunda Zimmet Suçu", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S.15, Y.4, Ankara, 2013.

DEMİRAĞ Fahrettin, "AİHS Işığında Türk Askerî Yargı Sisteminin Sorun Alanları", **Askerî Yargıtayın 100'üncü Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu**, Ankara, 2007.

yumu, Ankara, 2014.

DEMİR AĞ Fahrettin, "Hukuk Devleti, Adil Yargılanma Hakkı ve Askeri Yargı", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.59, Ankara, 2005.

DOĞRU Osman/Nalbant Atilla, **İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi-Açıklama ve Önemli Kararlar**, Şen Matbaa, Ankara, 2012.

DUR SUN Hasan, "Askeri Yargıya Genel Bir Bakış", **İzmir Barosu Dergisi**, Y.66, S.1, İzmir, 2001.

DURU Aslan, **Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Askeri Yargı ve Askeri Hâkimlerin Statüsü**, Bolu, 2005. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

ERMAN Sahir, **Askeri Ceza Hukuku**, Üçdal Yayınevi, İstanbul, 1983.

ERMAN Sahir, "Askeri Yargı", **Askeri Adalet Dergisi**, S.89, Ankara, 1994.

ERMAN Sahir, **Askeri Ceza Hukuku-Umumi Kısım ve Usul**, İstanbul, 1982.

ERTÜRK Recai, "Mukayeseli Hukukta Askeri Yargı Teşkilatı, Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Askeri Hâkimlerin Statüsü", **Askeri Adalet Dergisi**, Y.32, S.120, Ankara, 2004.

FERHANOĞLU Ferhat, "Türk Askeri Yargı Sistemi", **Av. Dr. Faruk Erem Armağanı**, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara, 1999.

GEDİK Hüseyin, **Adil Yargılanma Hakkı Bakımından Türkiye'de Askerî Mahkemelerin Durumu ve Geleceği: Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Bir İnceleme**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

GILISEN John, "Askeri Hukukun Bugünkü Evrimi üzerine Genel Bildiri I", **Yargıtay Dergisi**, C: 8, Ankara, 1982.

İNCEOĞLU Sibel, **İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı**, İstanbul, 2005.

KANGAL Zeynel T., **Askeri Ceza Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2012.

KARAKAYA Alaattin, **Askeri Yargının Yargılama Birliği İlkesi ve Uluslararası Standartlar Açısından Değerlendirilmesi**, İstanbul, 2008, Yayınlanmamış YL Tezi.

KARDAŞ Ümit, **Hâkim Bağımsızlığı Açısından Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yetkileri**, İstanbul, 1992.

KAYNAR Yener, KILDAN İsmail Turgut, "Adli Yargı ile Askeri Yargı

Arasındaki Görev Uyuşmazlıkları, 5918 Sayılı Kanun ve 5982 Sayılı Kanunla Yapılan Anayasa Değişikliğinin Anlamı”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Yıl:5, S.50, Ankara, 2010.

KUNTER Nurullah, YENİSEY Feridun, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, C.II, Kazancı Yayınları, İstanbul, 2003.

KÖPRÜ Orhan, “Mukayeseli Hukukta Askeri Yargı”, **Askeri Adalet Dergisi**, Y.23, S.93, Ankara, 1995.

LİMAN Ahmet Zeki, “Bireysel Başvuru Kapsamında Askeri Ceza Yargısı Sempozyumu Açılış Konuşması”, **Askeri Yargıtayın 102. Kuruluş Yıldönümü ve Onur Günü**, Ankara, 2016.

NUHOĞLU Ayşe, “Askeri Yargının Görev Alanı ve Askeri Yargı İçindeki Yeri”, **Askerî Yargıtayın 100’üncü Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu**, Ankara, 2014.

ÖZBEY Özcan, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru Yöntemleri**, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2008.

ÖZEN Muharrem, “Askerî Hâkimlerin Bağımsızlık ve Tarafsızlık Teminatlarına Eleştirisel Bir Bakış”, **Askerî Yargıtayın 100’üncü Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu**, Ankara, 2014.

ÖZTÜRK Bahri/ERDEM Mustafa Ruhan/ÖZBEK Veli Özer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 2013.

POLATER Yusuf Ziya, “Askeri Yargıda Savcılık Kurumu ve Askeri Savcılarının Bağımsızlığı” **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S. 6, Ankara, 2015.

TAŞKIN Mustafa, “Fransa’da Askeri Yargı”, **TBB Dergisi**, S.84, Ankara, 2009.

ULUTAŞ Altan, “Askeri Yargıda Disiplin Mahkemeleri”, **Eskişehir Barosu Dergisi**, S.9, Eskişehir, 2006.

YAMAN Derya, YAMAN Murat, **Uyuşmazlık Mahkemesi ve Askeri Yargıtay Kararları Işığında Askeri Yargı ve Adli Yargı Arasındaki Görev Sorunları**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2001.

YAYLA Mehmet, “İnsan Hakları Perspektifinden Avrupa’da Askeri Yargı Sistemlerinin Gelişimi”, **Askerî Yargıtayın 100. Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu**, Ankara, 2014.

YENİSEY Feridun/NUHOĞLU Ayşe, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 2. Baskı, İstanbul, 2014.

YENİDÜNYA A.CANER/İÇER Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**,

Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.

YEŐIL Ufuk, **Türk Yargı Sisteminde Görev ve Hüküm Uyuşmazlıklarının Çözüm Usulü**, Uyuşmazlık Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2016.

YILMAZ Sacit, "Türk Ceza Kanununda Tekerrür ve Yargıtay Uygulaması", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S.19, Y.5, Ankara, 2014.

